
L'orfebreria barcelonina del segle XIX⁽¹⁾

SANTIAGO ALCOLEA

PLANTEJAMENTS PRELIMINARS

Un dels treballs de curs realitzats pels alumnes de l'assignatura «Corrents artístics del segle XIX» en el Departament d'Història de l'Art de la nostra Facultat, ha consistit en la recerca de notícies de caràcter artístic publicades al «DIARIO DE BARCELONA» al llarg d'aquella centúria. D'aquesta manera, amb la insubstituïble col·laboració dels alumnes dels cursos 1977-1978, 1978-1979 i 1979-1980, hom ha aconseguit reunir uns quants milers de fitxes que podrien constituir la base del que podria anomenar-se «Centre Universitari de Documentació Artística Catalana». En aquest possible centre haurien d'aplegar-se les fitxes obtingudes fins avui, així com les que es realitzarien en el futur en aquesta assignatura i en altres del Departament, d'acord amb un mediat pla de recerca sistemàtica de fonts documentals de diversos centres, barcelonins o en altres poblacions catalanes. Aquest material, revisat i ordenat com cal, podria ser el punt de partida de treballs importants d'investigació, que sens dubte contribuirien a clarificar el panorama d'unes etapes poc conegudes del nostre art. Aquesta clarificació, que lògicament es pot i s'ha d'aplicar amb caràcter primordial a la problemàtica artística en terres catalanes, al mateix temps permetria realitzar útils aportacions a la d'altres sectors que per qualsevol circumstància estiguessin connectats al català.

Considerem que el que s'ha realitzat fins ara no és més que un suggestiu punt de partida, un acumulament de material de treball, susceptible indubtablement de grans perfeccionaments i d'ampliacions successives, però que ja des d'ara permetria començar a elaborar una part del material reunit per a arribar a obtenir un resultat útil que es veuria reflectit en una millora substancial de la bibliografia existent. Com és natural, les fitxes acumulades ens subministren notícies que es refereixen als més diversos temes de l'activitat artística, de manera que abans de tot vam haver de seleccionar algun tema de curta entitat que permetés presentar una mostra del que és possible fer, un sector de reduïda transcendència però que es prolongués al llarg d'aquest segle amb un cultiu permanent i continuat. Una vegada examinades les diferents possibi-

---

(1) Treball basat en les dades reunides pels alumnes del Departament d'Història de l'Art, coordinat, revisat i completat per Santiago Alcolea.

litats ens va semblar que en definitiva el sector més adequat era l'ORFEBRERIA 2 i per aquest motiu vam separar les fitxes corresponents. Aviat es féu evident que no era possible utilitzar-les en el seu estat primari i tot seguit vam començar a comprovar-les de cara a la seva posterior elaboració. Ha estat necessari rectificar el contingut d'algunes fitxes, erroni o incomplet; afegir-hi dades o fins i tot fer fitxes noves amb notícies que no es van advertir en la recerca inicial; en resum, elaborar el material primari reunit i treballar amb aquesta base que, malgrat les seves deficiències, havíem de considerar com un element primordial i insubstituïble. Les millors idees d'un arquitecte no passarien d'això, de bells esquemes i plànols sobre el paper, sense els materials que permeten donar-hi forma, i sense els operaris que en tots nivells col·laboren destrament per a disposar-los d'acord amb aquelles idees.

Al llarg d'aquesta atractiva tasca d'elaboració s'anà perfilant, i cada cop amb major claredat i evidència, el fet que el treball en curs podia representar un avenç considerable respecte a la bibliografia existent sobre aquest tema de l'orfebreria barcelonina del segle XIX. Les aportacions que es fan en aquest treball són moltes, però som conscients de les grans limitacions a què està sotmès i de l'amplitud dels horitzons que suggereix i que convindria abastar en un futur que desitjaríem pròxim.

Amb les abundants referències proporcionades per les pàgines del «DIARIO» només estem al nivell d'una primera fase. Amb elles ens fem una idea de les èpoques de major activitat, coneixem els noms dels artífexs més famosos, els qui encarregaren les obres que semblen ser les més destacades; ens donen informació de la tipologia més habitual i fins i tot afegeixen detalls descriptius que —malgrat el desgavell expositiu, la limitació en el vocabulari utilitzat i el recurs fàcil dels adjectius encomiàstics— ens permeten fer-nos una idea del que eren les peces, encara que queden moltes incògnites. Si volíem saber més, tant dels orfebres com de les peces en si, hauríem de continuar la investigació mirant d'omplir els espais que encara queden en blanc: si es conserven encara aquelles peces, quines eren les seves característiques formals i les variants en el seu estil; en quina manera satisfien les necessitats materials, espirituals o psicològiques de la gent d'aquells anys i en particular les de la burgesia, ja que és aquesta classe social —amb totes les seves virtuts i defectes— la que assenyala i defineix els matisos més característics d'aquesta centúria, la que li imprimeix els impulsos més intensos i transcendents.

Potser es podria discutir el valor que hom pot concedir a aquestes notícies de la premsa diària, en alguns casos incloses apressadament en les seves pàgines, sense crítica de les fonts i amb errors que, sovint, són rectificats posteriorment. Malgrat tot, considerem que tenen una força documental indubtable, derivada del seu contacte directe amb la realitat, sense elaboracions interessades, ja que la majoria són simples notícies sobre fets concrets, sense establir judicis o escales de valor, o si els estableixen són indirectes i com a reflex de l'opinió que els contemporanis d'aquells artífexs tenien sobre la seva vàlua i representativitat.

També ens sembla necessari i oportú subratllar des d'aquestes línies l'eficàç i constant col·laboració i ajuda que, al llarg d'uns quants anys, han rebut tots

3 els qui han intervingut en aquesta llarga tasca preparatòria per part del personal de l'Institut Municipal d'Història de Barcelona i de l'Arxiu del propi «DIARIO DE BARCELONA». A tots ells el nostre agraïment més sincer.

1. ART I INDÚSTRIA

Una faceta molt peculiar de l'art barceloní del segle XIX, les múltiples manifestacions del qual s'haurien d'estudiar en profunditat, és la que correspon a les connexions entre l'Art i la Indústria, i concretament les aplicacions de la Indústria a l'orfebreria per tal de fer-la més abastable. Ja des de finals del segle XVIII es multiplicaren les solucions que tendien a fer més simples les operacions mecàniques que es requerien per a l'elaboració d'una peça d'orfebreria i per a trobar aliatges d'aparença acceptable i preu reduït. Lògicament, aquesta idea i les seves possibilitats trobaren un ampli desenvolupament en aquest segle XIX que tantes il·lusions diposità en les possibles aplicacions de la tècnica per al progrés de la Humanitat.

1.1.

ESTABLIMENTS MÉS DESTACATS

1.1.1.

FRANCESC DE P. ISAURA I FARGAS. — En l'estat actual dels nostres coneixements considerem que un exemple excel·lent de la connexió ART-INDÚSTRIA en l'àmbit barceloní està representat pels establiments dedicats a la producció de bronzes artístics i concretament pel que va crear Francesc de P. Isaura i Fargas (1824-1885). Havia estat deixeble de l'Escola de Llotja i més tard viatjà per Europa (França, Alemanya, Anglaterra i Àustria) per a estudiar els progressos que es feien en aquests països respecte al conreu dels metalls fins. Tornà a Barcelona i establí una fàbrica per a desenvolupar les recents aplicacions dels procediments galvànics a l'argentat i daurat. Tenim notícia de les seves activitats des del 1853 fins a la seva mort el 12 de maig de 1885, és a dir, al llarg de més de trenta anys plens de destacades realitzacions. En 1866 va introduir un nou material per a la fabricació de vasos sagrats, el bronze d'alumini, el qual va obtenir l'aprovació pontifícia, i en els anys successius va ampliar particularment el nombre de realitzacions d'àmbit religiós, i en tot el relatiu a la solució de les necessitats decoratives que exigia el progressiu desenvolupament de les comoditats i de la complexitat en l'àmbit residencial de la burgesia. Per mostra de la varietat de les produccions d'aquesta manufactura podríem prendre el conjunt de peces que va remetre (18 de febrer) a l'Exposició Universal de París de 1867. N'hi ha de destinades al culte en estils gòtic, «bizantí» i rocalla, com ara custòdies, brandons, candelers, sacres, llànties, encensers, aranyes d'il·luminació, etc. També s'enumeren objectes d'ús civil com ara serveis de taula, jocs de te i cafè, canelobres molt variats, escrivanes de diverses formes i dimensions, llantoners per a saló, safates, plats i cafeteres, ornaments per a mobles i carruatges, elements de serralleria, picadors de porta, reixetes, panys i altres.

Al llarg de les pàgines següents comentarem algunes de les realitzacions dels seus tallers de les quals trobem notícia al «DIARI'O» i que eren remeses a llocs molt diversos com a resultat d'un prestigi que havia guanyat amb la seva participació a les grans Exposicions de Londres, París, Viena, Filadèlfia o Boston, on va obtenir recompenses com una medalla de segona classe a la de París de 1855 i diverses distincions honorífiques, com la del nomenament d'argenter i fonedor bronzista dels reis d'Espanya (14 juliol 1861). Un reflex d'aquest prestigi l'advertim en les visites que rebé aquesta indústria de personatges tan destacats com el rei Alfons XII, en 1877, i els prínceps de Baviera, que van presenciar el procés de treball i van rebre diversos obsequis (15 gener 1884).

La primera d'aquestes realitzacions correspon a un tabernacle i una creu platejada realitzats per a l'església de Caldes de Montbui, que havien de ser estrenats en la processó de la festa major (27 setembre 1853). Possiblement es tracta de la custòdia i creu processional que van exposar a la botiga de la Baixada de la Presó el 21 de setembre anterior i el destí dels quals no s'especifica.

L'any següent (30 maig 1854) es comenta el disseny traçat per l'arquitecte Josep Oriol Mestres d'una custòdia que s'havia de construir per al sagrari de la catedral de Solsona, en els tallers d'Isaura. Era de caràcter gòtic, per a harmonitzar millor amb l'ordre arquitectònic del nou altar major de l'esmentada catedral, que havia estat edificat sota la direcció de l'arquitecte Mestres, essent aquesta millora la principal de les que havia estat objecte aquest temple. Uns anys després, el 30 de gener de 1856, es dona la notícia de la construcció de tres grans àmfores de metall platejat per als sants olis; en el centre i en ample camp brunyit destacava en relleu l'escut del bisbe de Tarragona, Gil Esteve i Thomas, que fou qui les regalà a la catedral d'aquella ciutat. Més interessant és la referència a una custòdia amb el seu tabernacle (12 juny 1859), tot de metall daurat i platejat, per a portar sobre un baiard en la processó de Corpus, fabricada per a la catedral de Lleida. El conjunt l'integraven un pedestal quadrangular d'uns cinc pams d'alçària amb quatre baix relleus cisellats de tema eucarístic, i als angles els Evangelistes de cos sencer, amb les seves allegories, d'uns dos pams d'alçada. A sobre el pedestal, l'Arca de l'Aliança amb dos àngels a sota, i a sobre un àngel dempeus, que sosté la custòdia amb les mans. En definitiva, una peça excellent que demostrava la capacitat d'aquesta indústria per competir amb les del mateix ram de les altres nacions europees. El 17 d'abril de 1867 s'exhibien a la nova fàbrica, del carrer de l'Om, vuit canelobres o blandons, de 8 pams d'alçària i similars als que havien estat enviats a l'Exposició de París, i que es destinaven a una església madrilenya. També unes civeres processionals per a una imatge de la Verge molt venerada en una ciutat andalusa que no s'esmenta. El següent 3 d'agost es comenta la venda d'una custòdia de set pams d'alçada, amb uns àngels, que va ser exposada a París, però el destí de la qual no s'especifica. Una altra custòdia i un servei d'altar, de *plata Ruolz*, estaven preparats el 4 de març de 1868 per a ser enviats a l'Havana, encarregats pel bisbe d'aquella ciutat. Del 7 de novembre de 1869 són uns canelobres de bronze per a l'altar major de la catedral de Cadis. De *plata Ruolz* era un templet del qual es parla el 19 d'abril de 1870, d'uns tres metres d'alçada, base circular, tres cossos i decoració amb relleus de caràcter religiós. Un altre caire té l'obra que es va exposar al públic el 21 d'abril de 1874, que es va assenyalar com a primera

5 de la seva classe vista a Barcelona; era un bust en bronze, de volum natural, de José Emilio de Santos, de l'escultor Agàpit Vallmitjana. Anava voltat de noranta-quatre atributs de les arts, les ciències, l'agricultura, la indústria, el comerç i la navegació, i mostrava una inscripció comentant que fou oferta a l'esmentat personatge pel Foment de la Producció Nacional i pels expositors de Catalunya en l'Exposició de Viena de l'any 1873.

La notícia que es publicà el 31 de desembre de 1875 alludeix a un servei complet de taula, d'estil Lluís XVI, que s'enviava a l'Exposició Universal de Filadèlfia. També tenim més notícies de la important remesa que s'estava preparant el 3 de febrer de 1876 amb destí a les illes Filipines, sense concretar-ne l'església. Era un altar amb tots els accessoris, retaule, canelobres, floreres, sacres i altres, tot realitzat en *plata Ruolz*, amb sectors decorats. El conjunt tenia nou metres d'alçada: en el basament portava una combinació de pilastres d'estil grec amb els atributs de Sant Agustí, cisellats, i en relleu. La part més notable de l'altar era el sagrari, que mostrava una reproducció del conegut Sant Sopar de Leonardo da Vinci, i el símbol de la Fe, voltat d'àngels i querubins. Seria interessant una notícia detallada dels quaranta paquets enviats a Madrid per conducte del Foment de la Producció Nacional com a regal de noces que la indústria catalana feia a la futura reina Mercedes (22 i 24 de gener de 1878). En aquesta remesa figurava un pentinador de bronze, d'estil Lluís XVI, realitzat als tallers Isaura. Poc després, el 20 i 21 d'abril, es comenta la col·locació de dues aranyes gòtiques obrades per la mateixa casa a l'església de Santa Maria del Pi, i es comparen amb les similars que hi havia a la catedral i a Santa Maria del Mar. Van ser molt celebrades les dues llànties en forma de corones votives, projectades per l'arquitecte Francesc de P. del Villar i realitzades en aquests tallers Isaura, que els marquesos de Ciutadilla van oferir a l'església de Montserrat (24 i 25 de maig de 1878).

El 4 de juny de 1879 es comenta la conclusió en aquesta fàbrica d'un temple de 4 metres d'alçada, d'estil Renaixement, que s'havia d'enviar a la vila de Bilbao per tal que fos utilitzat en la festivitat del Corpus. Havia d'allojar una antiga custòdia de plata daurada i de grans dimensions que posseïa una església bilbaïna, suposem que la de Santiago per l'escut de l'orde militar de Santiago que apareixia a les cares del tabernacle. A la base hi havia esculpits emblemes eucarístics i, a sobre, quatre columnes de fust ornamentat sostenien una cornisa, entre els relleus de la qual campava el símbol de l'Anyell Pasqual i una cúpula semiesfèrica. És interessant assenyalar el fet que aquest temple fou realitzat d'acord amb els dibuixos de l'artista bilbaí Larramendi i que, en competència amb algunes cases franceses, es preferí l'oferta d'aquesta casa barcelonina. Pocs dies després, el 19 de juny, són notícia uns canelobres d'estil gòtic, de dos metres d'alçada, que havien de sostenir 17 ciris distribuïts en tres corones, destinats a l'església gòtica de l'Asil que sostenia la Junta de Dames a Barcelona. El següent 6 de setembre d'aquell any 1879, s'exhibia una gran aranya de bronze daurat a la botiga del carrer de Jaume I; era d'estil gòtic, decorada amb les imatges de la Verge i de Sant Martí i havia de ser col·locada en el creuer de la nau principal d'una església de l'Empordà.

Una altra mostra de la difusió dels productes de la casa Isaura són unes aranyes en forma de corones votives de bronze daurat i esmaltat que foren regalades per una família granadina a l'església de la *Virgen de las Angustias*,

patrona d'aquella ciutat. S'indicava que el seu estil era «bizantí», que el seu volum era de 1'80 metres d'alçada per 1'20 de diàmetre i que el nom dels donants figurava en lletres esmaltades de color blau (totes aquestes dades constaven a la notícia que es publicà el 26 d'octubre de 1880).

Una intensa activitat es reflecteix en les notícies publicades l'any 1881 i entre aquestes excel·leixen les que fan referència a una obra que seria, sens dubte, una de les més destacades que es realitzaren en aquesta indústria i que sortosament encara es conserva. Les notícies són del 2 de febrer i del 10 de març, relatives al retaule de bronze que una família barcelonina —el nom de la qual no es concreta— encarregà per a la capella que s'estava construint com a panteó, prop de Santander, dirigida per l'arquitecte Joan Martorell i Montells. Aquestes dades alludeixen, sens dubte, a la família López i López i a les seves construccions a Comillas. La taula de l'altar era de bronze polit; el frontal era decorat amb l'Anyell Pasqual i els quatre Evangelistes i al sagrari apareix el Crist en el centre i als costats la Verge i Sant Joan. Hom afegeix que en les figures que integren el retaule hi intervingueren els escultors Roig i Cerdà, i que el seu estil era gòtic amb records romànics. També era gòtic l'estil d'un templet i reliquiari realitzats per a una església de Manresa segons projecte del mestre d'obres Ramon Soriano; havien estat premiats a l'Exposició d'Arts Decoratives celebrada feia poc a l'Institut de Foment del Treball Nacional, es comenta el 31 de març. Finalment el 23 de juny són notícia algunes peces destinades a la nova església de Portbou (Girona). Es tractava d'uns grans canelobres i d'un templet dividit en dos cossos: l'inferior, destinat a sagrari, estava tancat, mentre que el superior estava format per quatre columnes entrelaçades per la part de dalt i tot el conjunt estava cobert per un drap de vellut carmesí a manera de baldaquí. L'estil era el romànic de transició al gòtic segons projecte de l'arquitecte Martorell i Montells, que també ho era d'aquesta església i que hem vist citat en relació amb les obres de Comillas.

També són copioses les notícies corresponents a l'any 1882. El 23 de maig es diu que havien quedat col·locades en el presbiteri de la catedral de Girona quatre llànties de bronze daurat i d'estil gòtic que inicialment hom havia pensat posar en les columnes del baldaquí del retaule major. El següent 6 de juny s'exposava en aquesta casa Isaura un templet de tres cossos, tot de metall blanc i amb petites estàtues daurades. El primer cos, format per vuit columnes posades a parells amb capitells daurats, allotja una custòdia acuradament cisellada. En el segon cos se situa un grup ben modelat de la Trinitat coronant la Verge i, en el tercer, l'Assumpció de la Verge. En els angles del primer i el segon cos hi van figures dels Evangelistes i de les Virtuts Teològiques, mentre que la cúpula del tercer és rematada amb l'estàtua de Sant Joan Baptista. Frisos i cornises dels diferents cossos són embellits amb relleus al·lusius a l'Església i a l'Eucaristia. No es diu res respecte al destí d'aquest templet que s'havia d'exhibir en una Exposició Regional de Vilanova i La Geltrú. Per últim, l'11 d'octubre es menciona una llàntia destinada a l'altar que l'Associació Teresiana havia fet construir en el monestir de Montserrat.

Les notícies disminueixen en 1883, ja que queden reduïdes a la del 17 de març que comenta l'exhibició a la fàbrica Isaura de l'armadura d'un palli de bronze daurat i estil renaixentista, donat a una parròquia de Sant Sebastià junt amb

- 7 una creu processional i un joc de cirials, i d'una urna de bronze daurat d'estil gòtic, per al Monument de Setmana Santa de l'esmentada església de Portbou. Amb això conclouen les referències als seus treballs. Posteriorment s'indica que havia mort. A l'esquela mortuòria consta el seu domicili al Passeig de Gràcia, 26.

Algunes notícies posteriors permeten afirmar que la casa Isaura va continuar alguns anys més sota la direcció dels fills del fundador. Fan referència a una gran urna barroca per al Monument de Setmana Santa, de metall platejat i daurat, destinada a l'església del Carme, de Girona (20 i 21 de març de 1886); a dos canelobres, una custòdia i un tabernacle, d'estil gòtic, per a la catedral d'Almeria (14 d'abril 1886) i a la que seria probablement una de les seves millors obres, un sarcòfag de bronze fos, destinat a les despulles d'Antonio López, marquès de Comillas, que havia de col·locar-se en el seu panteó familiar a Comillas (Santander). Realitzat segons els dibuixos de l'arquitecte Joan Martorell, aquest sarcòfag era d'estil romànic i en una de les seves cares destacava una al·legoria fosa segons models de l'escultor Venanci Vallmitjana.

A més de les diverses obres que hem ressenyat des dels principis de l'activitat d'aquesta casa Isaura, se'n citen algunes altres que també serien dignes de destacar, com la balustrada i canelobres de bronze daurat, d'estil pompejà, per al palau del marquès del Pazo de la Merced; uns gerros d'estil àrab, segurament el nazarí; una escultura al·lusiva a la indústria cotonera en forma de figura egípcia, etc. És interessant constatar el fet que predominen les obres destinades a l'exportació a totes les regions espanyoles i en alguns casos a l'estranger. També podria deduir-se de les notes que disposem que només després de la mort de F. de P. Isaura s'adverteix una activitat important en altres tallers dedicats a aquest sector de bronzes artístics.

1.1.2.

ROSSEND GELABERT I GERMA. — Un taller que en els anys vuitanta mostrà una certa activitat és el de Rossend Gelabert i Germà, situat en els carrers de Cucurulla i Boters. Ja en 1884 (30 desembre) s'exposaven a la seva botiga diverses peces d'estil romànic, projectades per l'arquitecte Elies Rogent i destinades a l'església de les Germanes de l'Esperança que fou construïda en aquest estil; els candelers, crucifix, sacres i faristol ostentaven esmalts policroms amb els escuts de la família que féu donació de les peces. El 7 de desembre de 1887 s'exhibia en aquest establiment una safata circular de bronze daurat que es regalava al polític Antonio Cánovas del Castillo; anava decorada amb el retrat de Cánovas, els atributs del doctorat en Dret i, a l'orla del fris exterior, romànica, els emblemes de la Literatura i les Arts, les Ciències, la Indústria i la Marina. A l'any 1890 les referències són abundants; ja el 8 de febrer es comenta l'exhibició d'un lleó alat, en bronze, modelat per Rafael Atché i molt decoratiu, i el dia següent, en l'esmentada botiga Gelabert s'exhibien dos canelobres de cinc llànties, dos candelers, les sacres i el faristol per a l'altar del panteó de la família Batlló en el cementiri Nou, tot això segons dibuixos de l'arquitecte Josep Vilaseca, que possiblement també fou l'autor del panteó. El 7 i 8 de setembre del mateix any exhibien, aquesta vegada al seu establiment de la plaça de la Cucurulla, unes portes de bronze,

repussades i cisellades, fetes segons dibuixos del mestre d'obres Jaume Brosa i Mascaró i destinades a una capella particular de Sant Joan d'Horta. És interessant la referència del 6 de març de 1891 relativa a l'execució d'una corona de llànties en metall daurat amb esmalts que a la part inferior portava una inscripció votiva a la manera de les corones visigodes de Guarrazar. Estava destinada a l'església del monestir de Montserrat i fou realitzada segons els dibuixos de l'arquitecte August Font, d'acord amb el director de la restauració del temple F. de P. del Villar.

Un altre servei d'altar dels mateixos artífexs, dibuixat en aquest cas per l'arquitecte F. A. Rogent i Pedrosa, es destinà a l'església del monestir de Ripoll (22 juny 1893), concretament a la capella enterrament que s'hi havia fet construir Joaquim Prats i Roquer. Estava constituït per uns candelers, un crucifix, sacres, setrilleres, encenser i calze de copa ampla que recordava els de l'època romànica; totes aquestes peces eren de bronze daurat amb esmalts. Finalment, el 16 de juliol de 1898 es comenta l'exhibició a la sala Parés d'uns canelobres de bronze, d'estil ogival, que tenien 4'20 metres d'alçada i 25 llànties, es destinaven a una església de Catalunya i foren realitzats en els seus tallers.

1.1.3.

ARTUR I ALFRED SANTAMARIA. — Un altre grup d'obres està unit als tallers d'Artur i Alfred Santamaria, al Portal de l'Àngel, on es realitzaven objectes de metall per al culte, com una creu processional d'estil gòtic per a l'església de Sant Pere de les Puelles (2 juny 1890); una corona de llums, de bronze daurat amb esmalts i pedres i d'estil «bizantí», que fou realitzada per encàrrec d'una família de Madrid per a una capella (28 març 1891) o una corona votiva realitzada per a l'església de Calella (21 agost 1891). L'any següent, a l'establiment Santamaria —ara situat al carrer de Jaume I— s'exposà una corona honorífica de bronze dedicada a Cristòfor Colom, que els estudiants barcelonins dipositaren en el monument que feia poc li havia estat aixecat a Barcelona (15 i 16 octubre 1892). Una altra corona de bronze fou construïda per al panteó que els marquesos de Larios tenien a Madrid: estava composta per un ram d'heura enllaçada amb un d'alzina per mitjà d'una cinta on anava gravada la dedicatòria (6 gener 1896). Més endavant, a la mateixa botiga, s'exposà una creu processional d'estil gòtic, amb les figures de Crist i la Verge i medallons repussats amb misteris de la Passió. Fou encarregada per una família catalana resident a Venèçuela i es destinava a la catedral de Caracas (10 maig 1896). L'any següent (11 agost 1897) en aquests tallers fou obrada, per encàrrec del «Círculo Liberal Conservador» de Barcelona, una corona de bronze amb fullatges i flors, destinada als funerals del polític Antonio Cánovas del Castillo que es celebraven a Madrid.

Al «Seminario de San Carlos», de Saragossa, anava destinada una creu processional d'estil gòtic construïda amb l'anomenada *plata Santamaria*; tenia un basament octogonal amb pinacles i fornícules ocupades per les imatges, en alt relleu, dels Evangelistes, Sant Antoni Abat, Sant Sebastià, Santa Magdalena i Sant Joan Baptista (12 gener 1898). En aquest mateix any (22 abril) aquesta casa Santamaria es traslladà des del carrer de Jaume I al número 34 del carrer de

9 Ferran. Amb aquest motiu es descriu el nou establiment així com les peces que s'hi exhibien. Destaquen una custòdia gòtica, una credença de grans dimensions, candelers, setrillers, calzes i copons; articles aplicables a l'ebenisteria i als cementiris, de bronze o de bronze daurat; serveis de taula, làmpares i articles per a regal. Aquest mateix any, el 4 de juny, s'hi exhibia una creu processional, gòtica, hàbilment realitzada, segons s'indica, en *plata Santamaria*. Una peça remarcable és una urna nova per a les relíquies de Santa Madrona realitzada en aquests tallers. El projecte fou encarregat al dibuixant J. L. Pellicer per l'Ajuntament barceloní el 7 de desembre de 1898, i fou aprovat el següent 29. L'urna, realitzada per Joan Gonzàlez, fou lliurada el 15 de març de 1899 per a ser dipositada a l'església de Santa Madrona. Son estil es qualifica de «bizantí»; era de bronze polit amb vidres corbats i l'escut de Barcelona en coure, amb ornaments d'or i plata, i les seves dimensions eren considerables: 78 cms. de llarg, 48 cms. d'ample i 80 cms. d'alt. De moment no podem precisar-ne res més.

És interessant la notícia del 16 de gener d'aquest any 1899, perquè fa referència a una obra de caràcter civil realitzada en aquests tallers. Es tracta d'una escrivania de bronze per a la cambra de banderes del Regiment de Caçadors núm. 6, radicat a Barcelona, que fou projectada i dirigida pel seu comandant major. El dibuix era original i combinava el bronze oxidat i el daurat amb l'ònic que en constituïa la base i tenia forma de baluart. Al centre apareixia la bandera del Regiment; a sobre, l'escut d'Espanya, i als costats els tinters, que tenien la forma de les cartutxeres reglamentàries. A aquest mateix any corresponen altres notícies; una d'elles, del 24 de juny, fa referència a una corona funerària monumental, de bronze oxidat, que la «Société Générale Française de Bienfaissances» va encarregar per a honorar la memòria de M. Jean Barbier-Bergeron, que fou protector de l'esmentada entitat. Es composava de diverses plantes, flors i poncelles, hàbilment imitats del natural i que presentaven un artístic conjunt. A les cintes de la llaçada anava gravada la dedicatòria. L'altra notícia alludeix a notables treballs, com dos canelobres d'estil gòtic, de 1'90 metres d'alçada, muntats en ferro forjat i bronze daurat, decorats amb l'escut d'Empúries i l'anagrama de Santa Rosa de Lima en bronze i esmalts, i destinats a la capella de Llafranc de Palafrugell. També era singular una barana de bronze cisellat i brunyit d'estil «bizantí», que es construí per a la capella del Vilar, a Blanes (Girona); estava decorada amb esmalts i al centre portava un rosetó amb l'anagrama de Maria.

També hi va haver altres establiments a Barcelona dedicats a la realització de bronzes que podem anomenar artístics. Així, tenim notícia que a l'església dels Jesuïtes del carrer de Casp es col·locaren (18 febrer 1891) unes grans llànties de bronze daurat a ambdós costats de l'altar de Sant Ignasi, situat al creuer; el disseny era de l'arquitecte J. Martorell i foren realitzats als tallers de FREDERIC VALLMITJANA. Als tallers del FILL DE J. DAMIANS s'elaboraren els bronzes del tron dedicat a la Verge de la Mercè (21 maig 1899) i en els de MASRIERA I CAMPINS, tan coneguts per la seva connexió amb l'escultura barcelonina d'aquella època, es va fer una corona de bronze enviada a Madrid per a ser col·locada sobre el fèretre de l'escriptor i polític Emilio Castelar (29 maig 1899); havia estat encarregada per la casa Montaner i Simon, editors de la revista «La Il·lustración Artística» on s'havia de publicar l'últim article escrit per Castelar.

L'ORFEBRERIA I METAL-LISTERIA ARTÍSTICA PLENAMENT INDUSTRIALITZADA. —

Quant a les connexions entre l'art i l'orfebreria i les activitats relacionades amb ella a nivell de plena industrialització, un altre sector interessant que ha de ser considerat es manifesta a través dels anuncis que apareixen al «DIARIO». Entre ells hem de destacar els relatius a la denominada «SOCIEDAD DE JOYERIA, RELOJERIA Y PLATERIA BARCELONESA» que ocupen una pàgina sencera i apareixen amb relativa freqüència. Els tenim registrats al llarg de diversos anys, entre 1859 i 1866, encara que és possible que s'iniciessin abans i es prolonguessin més tard. Aquests anuncis inclouen dades que es van repetint, com són la seva localització a la Plaça Reial i la direcció de l'empresa, encomanada al baró Mauricio de la Chatre. Interessa subratllar la referència, inclosa constantment, que aquesta Societat estava en contínua connexió amb fabricants de París, Londres, Ginebra i Alemanya, dada que hem de tenir molt en compte respecte a les variants en les orientacions estilístiques que poden presentar les peces en si, així com els canvis en el gust o la moda en els àmbits barcelonins en relació amb la preferència per unes coses o altres. És igualment digne de ser tingut en compte l'ampli repertori de peces detallades en aquests anuncis; corresponen essencialment al sector civil, com per exemple els rellotges, braçalets, adreços i collarets; les cadenes d'armilla i de coll; les leontines, aliances, anells, circells i arracades; els botons de camisa i les agulles; els coberts, canelobres i rellotges de sobretaula, etc. amb referència també dels seus preus.

Altres anuncis fan referència a la casa M. F. DE LATTIS I MENESES (29 febrer 1876) que es titulen dauradors de metalls de la Reial Casa i estaven establerts al carrer de la Plateria. Ofereixen un nou sistema Christofle per a daurar, platejar, oxidar, brunyir i compondre tota classe d'objectes de metall per al servei de taula o el culte diví. S'afegeix que també estan a la venda els celebrats coberts de veritable metall blanc inalterable, fent menció de llur marca. Es completa la notícia amb la indicació que, a més del dipòsit a Barcelona, al número 55 del carrer de la Plateria, la casa en tenia un altre a Madrid, situat al carrer del Príncep, número 6. Un altre anunci posterior, els dies 2 de juliol i 24 d'agost de 1879, fa referència a la casa LEONCIO MENESES i FILL, establerta a Barcelona (carrer de Ferran, 19) i a Madrid (carrer del Príncep, 7) que, segons s'indica era l'única casa d'Europa que fabricava tota classe d'objectes de metall blanc pur destinats al culte i als serveis de taula. Uns anys més endavant (10 gener 1884) s'indica que a l'establiment de L. Meneses i Fill, del carrer de Ferran, hi romanien exposades, entre d'altres peces, un servei de taula, fos i cisellat, un plat repussat d'estil Renaixement i un joc de cafè, de dibuix capriciós, realitzat en metall blanc als seus tallers de Madrid, que van figurar en una recent Exposició Nacional d'Arts Metallúrgiques i foren premiats amb una medalla d'or. El 23 de maig de 1891 es parla ja de la botiga d'objectes de metall daurat i platejat que la casa Meneses germans tenia al carrer de Ferran, amb motiu de l'exhibició d'una custòdia d'estil gòtic, daurada, que es destinava a la parròquia del Mercadal, de Girona, i d'una altra de metall blanc adquirida pel capítol de la catedral de Solsona. La casa Christofle i Companyia, de París, tingué els seus propis representants a Barcelona; el 24 d'octubre s'esmenta l'establiment de F. Vidal, dedicat a la venda d'objectes propis per a la decoració; el 26 de maig de 1891 el de Pere Llibre, al carrer de

- 11 Ferran, 7, i fins i tot hi ha anuncis directes de la Plateria Christoffe, de París, en anys posteriors (14 de març de 1899).

En aquests establiments, i en alguns altres que també desenvoluparen una fructífera activitat, encara que no en tenim referències concretes, trobarem abundant aplicació algunes aleacions l'ús de les quals es féu molt freqüent en aquest segle XIX com a substitutiu imprescindible dels metalls nobles. Per un costat aquesta utilització es va veure forçada per l'extraordinària ampliació del nombre de possibles clients d'aquella classe mitja que va aconseguir un influx tan potent per aquella època, i per un altre, la multiplicació i el volum dels objectes destinats al culte i, especialment, els que s'apliquen a la decoració de la casa i a l'abillament personal, que els gustos de l'època exigien més complexos i variats. Entre aquestes aleacions la que es cita amb més freqüència és l'anomenada *plata Ruolz*, constituïda per una mescla de 35 a 40 % de coure, 25 a 40 % de níquel i 25 % de plata, que era d'un color clar, platejat i de cost lògicament molt més reduït. Una altra era la que es denominava *plata Christoffe*, inventada per Carles Christoffe (1805-1863), creador de grans empreses de metallisteria artística, en la qual els objectes, realitzats amb un metall clar que portava en la seva aleació un 2 % de plata, eren platejats al gàlvan (21 març 1885). També es fa esment de l'anomenada *plata Santamaria*, utilitzada als tallers d'objectes de metall per al culte, d'Artur i Alfred Santamaria, abans esmentats, de les obres dels quals en tenim referències entre els anys 1890 i 1898, encara que desconeixem en què consistia la peculiaritat d'aquesta aleació.

Mitjançant la informació de què disposem sembla clar que en aquestes dades de mitjan segle XIX es produeix una clara dissociació entre les peces produïdes en un procés industrialitzat que té relació amb l'orfebreria, obres produïdes en sèrie i amb metalls nous, per emmotllar-se als gustos i adaptar-se a les possibilitats econòmiques d'uns nivells de població cada cop més amplis, i les que són propiament d'orfebreria, peces úniques realitzades per un artífex que utilitza unes tècniques tradicionals i emprà uns metalls nobles, per a respondre a encàrrecs concrets i específics, dedicats a una persona o a un organisme, civil o eclesiàstic, molt individualitzats. Aquesta última branca és la que particularment ens interessa, sense per això desatendre els productes que resultin d'uns plantejaments en què hi sigui predominant la industrialització.

2.

TIPOLOGIA I ORIENTACIONS ESTILÍSTIQUES DE L'ORFEBRERIA

La que podem considerar plenament com a orfebreria artística a la Barcelona del segle XIX presenta els dos sectors bàsics acostumats, el religiós i el civil, però hem d'aclarir que considerem incloses en aquest segon apartat les peces que són clarament d'ús i destí militar. Encara que en les seves realitzacions s'acceptin, amb mires a la simplificació del treball, els avenços representats per la mecanització industrialitzada, és indubtable que la creativitat individual encara té aquí un marge ampli i fa que en el conjunt de professionals destaquin alguns noms que, sens dubte, corresponen als artífexs que més bé van saber donar forma i satisfacció als desitjos i a les necessitats estètiques, psicològiques i d'altres que sempre han voltat entorn de la possessió d'una joia destinada a l'ús

personal o a la fruïció col·lectiva. Hem d'admetre que la major o menor freqüència amb que són citats els diferents orfebres, depèn del prestigi que gaudiren entre els seus contemporanis. Igualment hem d'acceptar que la major abundància de notícies i detalls sobre determinades peces ha de traduir un més gran nivell quant a prestigi professional que les esmentades peces representaven.

Per altra banda, i en la mesura en què és possible treure'n conclusions relativament vàlides a partir del tipus d'informació de què disposem en aquest moment, podem plantejar-nos la problemàtica de les orientacions estilístiques dominants en l'orfebreria barcelonina de la segona meitat del segle XIX. Per damunt de tot cal fer una distinció fonamental entre dos grups d'obres. D'una banda tenim el constituït per una gran diversitat de peces, particularment d'ús civil, del qual en la menció periodística, a part de les dades habituals d'artífex, client o material utilitzat, no es donen referències de caràcter estilístic. Es nota en aquesta menció un esforç per a assolir un cert nivell descriptiu, per a donar una idea de l'obra que suscita el comentari, però sense atrevir-se a plantejar una filiació estètica que requeriria un coneixement més especialitzat i una major profunditat en l'observació. D'altra banda tenim un grup constituït per unes vuitanta peces del qual, junt amb aquelles referències habituals a les quals hem alludit, es dóna una filiació que hem de considerar com un punt de partida vàlid i sense modificació, fins que un estudi directe de l'obra permeti ratificar-lo o bé rectificar-lo. És interessant constatar que aquest segon grup està integrat essencialment per obres de caràcter religiós en les quals es segueix l'orientació de retorn a formes medievals que advertim clarament dominant en l'arquitectura religiosa coetània. I en curiós paral·lisme amb el que passa en l'àmbit arquitectònic, també en l'orfebreria dominen les tendències goticistes que es citen amb referència a un 50 % del total; l'orientació envers el romànic predomina en un 28 % dels casos considerats i el restant 22 % es distribueix en les interpretacions de matís renaixentista, barroc o que es relacionen amb el neoclàssic.

2.1.

ORFEBRERIA RELIGIOSA

2.1.1.

OBJECTES EUCARÍSTICS

2.1.1.1.

CUSTÒDIES. — Abundós i d'alt nivell és, pel que sembla, aquest sector de l'orfebreria barcelonina, on destaquen pel seu nombre i importància les CUSTÒDIES. La primera de la qual trobem referència (2 juny 1866) és el viril donat per Maria Nadal, vídua de Galup, a l'església de la Mercè de Barcelona. Fou ideat pel pintor Agustí Urgellès de Tovar i realitzat per l'orfebre Oñós. Era d'or, plata, perles i diamants i portava un grup d'àngels que anunciaven el triomf de Crist; a sobre d'ells, l'ull del Pare Etern i a la part inferior l'Esperit Sant, del centre del qual semblaven sortir guspises de llum. A l'any següent, 1867, correspon la referència de dues custòdies que devien ésser exemplars remarcables. La primera s'exposava el 26 de maig a la joieria Burgués, del carrer de la Plateria, i era destinada a la catedral de Valladolid. Era de gust barroc, executada en or fi i pel que sembla tenia forma de sol; dos àngels sos-

13 tenien un sarment d'or amb raïms de perles i pàmpols d'esmalt verd, i sota del viril portava unes espigues d'or. Estava dedicada a aquella catedral per Esteban Guerra per encàrrec de la seva muller Venància Garcia Pizarro, abans de la seva defunció. La segona s'exposava el 18 de juny a la botiga dels Fills de F. A. Carreras i estava destinada a la catedral de Lleida. Era totalment de plata, àdhuc el baiard, amb sectors daurats com el viril i els dos àngels situats sota els dosserets laterals. En els seus calats destacaven esmalts de colors i als angles del tabernacle quatre canelobres gòtics. Tenia gairebé un metre i mig d'alçada i hom pondera la correcció del seu dibuix, inspirat en l'arquitectura gòtica.

En aquesta mateixa joieria dels Fills de F. A. Carreras, s'exposava (26 novembre 1875) una custòdia d'estil gòtic, de plata amb ornaments daurats, que es destinava a una església del bisbat de Granada. La seva forma era semblant a la de les custòdies medievals i als costats presentava dues estatuetses d'àngels, de plata daurada. També al mateix lloc s'exposà (31 maig 1877) una custòdia de plata daurada, amb destí a la parròquia barcelonina dels Sants Just i Pastor, la qual era imitació d'una altra, gòtica, existent a la mateixa església. Se li donà major resistència en certs punts per impedir que amb el balanceig de la processó es deteriorés, com havia succeït amb l'antiga. Es diferenciava d'aquesta en què, en comptes de portar al seu costat els sants patrons, sota els seus dosserets hi portava dos àngels.

Ja a l'any 1878 tenim notícies de dues custòdies que foren exposades a la joieria Cabot, del carrer de la Plateria; ambdues eren d'estil gòtic, en plata daurada. Una d'elles (25 juliol) estava destinada a la parròquia de Santa Maria de Badalona; portava al centre el viril i a cada costat, sota dosserets més petits que el central, dos àngels que sostenien: l'un espigues d'or i l'altre raïms de perles. Al peu lluïen els escuts de la parròquia i de la vila. La segona (24 desembre) fou regalada per Liberata Alvarez, vídua de Ramon Miret, el qual havia estat promotor fiscal de Vilafranca del Penedès, a l'església de Santa Maria d'aquesta població. Es destacaven al peu quatre escuts d'esmalt: el de la vila, el de la família donant, el de l'arxiprestat del Penedés i el de la parròquia. Al 18 de març correspon l'exhibició a la joieria F. A. Carreras d'una custòdia de plata daurada, de caràcter gòtic i més d'un metre d'alçada, que estava destinada a l'església del Carme, de Larrea, al País Basc. També es destinava a l'exportació una custòdia de plata daurada i estil gòtic, exposada a la joieria de la vídua i fills de F. Cabot (28 gener 1881) que s'envià a Nueva Cáceres (illes Filipines). Molt més interessant és la notícia corresponent al 4 de juny de 1881 segons la qual en un establiment del carrer de Ferran s'exhibia una custòdia de nou model que es destinava a l'església del Col·legi de Jesús i Maria, de Sant Andreu del Palomar. L'interès radica en què el projecte era original de l'arquitecte Antoni Gaudí i la realització a cura de l'argenter Vicent Badia. La següent notícia correspon al 25 d'octubre de 1883 en què s'indica l'exhibició a la Joieria Oñós, del carrer de la Plateria, d'una custòdia d'estil gòtic realitzada en plata daurada i pedreria, que una família de Cadis havia manat cisellar en record d'un familiar. Es concreta que per les seves dimensions era semblant a la custòdia de Sant Just, de Barcelona.

153 Les noves construccions religioses per a l'Eixample de la nostra ciutat determinaren lògicament nombroses obres d'orfebreria, com la custòdia, de plata

daurada, que els joiers Suñol realitzaren, segons dibuïxos de l'arquitecte Joan Martorell, per a l'església del monestir de les Saleses. Era d'estil gòtic i del tipus sol, amb els raigs formats per les ales de set serafins combinats amb ornaments ogivals. El peu on recolza l'eix de la custòdia representa les muralles de la ciutat de Jerusalem amb les seves torrasses (17 juny 1884). S'ha de passar a l'any 1886 per trobar noves referències. El 4 de febrer consta que fou lliurada al bisbe de Barcelona una custòdia realitzada pels germans Macià i destinada a la capella del Seminari Conciliar, acabat de construir recentment. El següent 30 de juny es comenta una custòdia d'estil gòtic semblant a la de Santa Maria del Pi, en plata daurada, obra dels germans Torruella destinada a la parroquial de Sant Pere, de Reus. Algunes notícies més ja corresponen a l'any 1887. La del 24 de maig fa referència a la custòdia cisellada pels argenters Suñol, segons projecte de Josep Cruspinera, per a la capella de les religioses Adoratrius, de Barcelona. En les seves línies generals s'assemblava a la custòdia de la catedral: un esvelt peu, un templet de dos cossos rematats per un capitell, amb nombrosos pinacles i contraforts. Tenia 1'60 metres d'altura i 0'60 d'amplària, i molts dels seus temes arquitectònics eren trets de la catedral i del palau de la Generalitat de Barcelona. Poc temps després, el 3 de juny, s'exposava a la joieria Cabot una custòdia destinada a la catedral de Barcelona; s'emmotllava a les dimensions del sagrari de l'altar major, era de plata sobredaurada amb viril d'or i enriquit amb pedres precioses. El seu dibuix també era d'estil gòtic, amb el peu robust i senzill i el cos elegant i de gran riquesa. A la base hi havia esmalts, alguns dels quals reproduïen l'escut de la família donant. Finalment el 23 de desembre del mateix any 1887 a l'argenteria Macià s'exposava una custòdia d'or i plata, regalada a l'església del Col·legi de Loreto, de Barcelona. Aquí el seu estil es qualifica de «bizantí» i presentava quatre columnes unides, que descansaven sobre un pedestal decorat amb sengles relleus dels símbols dels Evangelistes, i dos àngels que sostenien el viril.

S'ha de pasar a l'any 1890 per trobar noves referències. El 8 de març els orfebres Suñol són mencionats en relació a una altra custòdia destinada a un convent de religioses de Barcelona; era d'estil gòtic i de plata daurada, excepte en les imatges dels Evangelistes, que eren de plata mat. Al 5 de setembre correspon la menció d'una custòdia d'estil gòtic que romania exposada a la joieria Cabot i havia estat regalada a la parroquial de l'Arboç (Tarragona). Finalment i dintre de les tradicionals Fires de Sant Tomàs s'exposava a la joieria Suñol una custòdia de plata sobredaurada i estil «bizantí»; a l'entorn del viril hi havia setze medallons esmaltats, a la base l'Arca de l'Aliança, també esmaltada, i al peu quatre àngels adorants. Anava destinada a l'Havana i la costejava una família d'aquella ciutat. Pel mateix motiu s'exposaven a les joieries Carreras i Cabot sengles custòdies de plata daurada i en l'acostumat estil gòtic.

Del mateix taller dels Cabot era una custòdia de plata sobredaurada que una persona devota regalava al monestir de Montserrat (15 maig 1891). El dibuix era original d'Emili Cabot i harmonitzava amb el caràcter romànic que es donava a la restauració del temple. En el robust peu lluien tres medallons cisellats i amb fons d'esmalt, amb els escuts de Montserrat, dels Benedictins i de Catalunya; el viril es recolzava sobre una imatge de la Mare de Déu de Mont-

15 serrat i constituïa el centre d'un ampli estel. L'any 1892 hi ha diverses referències de custòdies. Dues d'elles procedien de l'esmentat taller Cabot; la primera (11 d'agost) estava destinada a la nova església del seminari de Comillas (Santander), era d'estil «bizantí», de plata daurada i caqui brunyit, segons dibuix dels artistes de la casa. La segona (24 desembre), de bronze, en part daurat, i de plata sobredaurada, es féu per a l'església de San Francesc d'Assís, a Ciutat de Mallorca, i el seu estil era ogival; portava escudets cisellats en el robust peu i un capitell de fullaraca com a suport de l'ostensori que rematava en contraforts i pinacles. Als costats portava dues figures d'àngels sota marquesines i el viril estava encerclat de raigs de llum. A la joieria dels germans Macià (26 d'octubre d'aquest any 1892) s'exposava una custòdia de plata daurada per a l'església de Santa Maria de Ripoll; era d'estil romànic, especialment en els esmalts amb els quatre Evangelistes al voltant del viril, el qual es sostenia en una reproducció de l'església de Ripoll, dues columnes ariades com les del claustre, i dos baix relleus amb el Davallament i el Salvador amb Sant Benet i Sant Eudald. Finalment, en la dels Masriera s'exposà (14 juny) la que fou regalada a les «Hermanitas de los Pobres»; era de plata, decorada amb els emblemes eucarístics i d'estil neogòtic, d'acord amb el projecte de l'arquitecte Jeroni Granell.

S'ha de passar a l'any 1895 per trobar la referència que al taller dels Cabot s'havia realitzat (19 d'abril) una custòdia de mà per a l'església dels Santos Juanes, de Bilbao. Portava al voltant del viril un cercle de medallons cisellats amb els símbols dels Evangelistes i al peu més medallons amb les imatges dels sants patrons de l'esmentada església, en plata oxidada que contrastava amb l'entonació de la resta de la custòdia, que era tota de plata sobredaurada. Dels mateixos artífexs Cabot era una custòdia de plata, en part sobredaurada i amb esmalts que es comenta el 28 de novembre de 1896; el seu estil era de transició del romànic al gòtic, realitzada en plata, sobredaurada en part i amb esmalts i es destinava a la capella del Col·legi del Sagrat Cor, al carrer de la Diputació, de Barcelona. A la base portava els escuts esmaltats del Col·legi, la Verge i dos àngels en adoració a dalt del fust i, al voltant del viril, una inscripció en caràcters gòtics.

Menys conegut és l'orfebre MANUEL BELAU, autor d'una custòdia de plata sobredaurada i esmalts, regalada a la parròquia de Santa Anna (15 març 1898). La projectà el publicista Macari Golferichs, d'acord amb el gòtic català del segle XV; tenia forma de creu amb dos àngels agenollats al peu. Sens dubte va assolir més importància un viril de plata daurada de 94 cm. d'alt i d'estil gòtic que fou realitzat als tallers dels Masriera per encàrrec de la mare de Ramon de la Sota Lastra, el qual el va regalar al convent de la «Visitación» de Sevilla (5 d'agost 1898). Seguia el model d'un altre existent a la catedral de Lisboa; portava esmaltats l'escut del convent i una inscripció en la qual es fa esment d'aquestes notícies. Per a les seves figures, proporcionà models l'escultor Eusebi Arnau (1864-1933), de tan vasta activitat a Barcelona. Tanca aquesta copiosa sèrie de custòdies barcelonines del segle XIX la realitzada per la joieria Cabot (4 maig 1900) destinada a la capella del Col·legi de Maria Immaculada del Servei Domèstic; d'estil gòtic, tenia forma de templem rematat per un pinacle apiramidat.

CALZES I COPONS. — Els calzes i copons constitueixen un altre important capítol en l'orfebreria barcelonina del segle XIX. El 27 d'octubre de 1862 es cita que als aparadors de la botiga dels Carreras, que s'anomenaven joiers de S. M., estava exposat un calze i setrilleres de gust gòtic que el capítol de la catedral de Barcelona regalava al bisbe de Girona Constantí Bonet i Sanuy (1808-1878), que abans havia estat canonge de la catedral. Es diu que el calze era imitació d'un altre de gran antiguitat que posseïa el duc de Solferino i s'afegeix que a la copa es veia el bust de diferents sants nascuts a Barcelona, fets en esmalt, igual que els escuts del Capítol que es mostren al peu, interpolats amb medallons en els quals van esculpits els martiris de Santa Eulàlia. En el mateix taller de F. A. Carreras foren cisellats uns encensers i setrilleres de plata i un copó d'or massís per a la capella del palau que el financer Antonio López y López havia construït a Comillas; era d'estil romànic i rematava amb l'Agnus Dei voltat d'una corona de perles. Al peu portava dotze medallons esmaltats amb els noms dels Apòstols (7 d'agost 1881). No es menciona l'autor, però sí que es descriu (25 d'abril 1865) el calze d'estil gòtic que els feligresos de la parròquia barcelonina de Sant Pau regalaren a l'ecònom. Portava a la base tres capelletes per a allotjar sengles imatges de Crist, de la Mare de Déu i de Sant Pau, i al peu els noms de Jesús, Maria i Josep en or esmaltat intercalats amb els símbols de les tres virtuts (un cor de robins, una àncora de maragdes i una creu de diamants) que es col·loquen sobre medallons d'or esmaltat. Breu és la referència del 22 de maig de 1868 relativa al regal d'un calze «bizantí», obra de l'artífex Santalé, al rector de Sant Francesc de Paula, a Barcelona.

Són nombrosos els calzes realitzats als tallers de la joieria de la vídua i fills de Francesc Cabot. Hi era exposat (27 setembre 1876) un calze de dibuix romànic amb esmalts del mateix estil. Un altre, més ric, s'envià a Roma (19 maig 1877) per a figurar a l'Exposició d'objectes de culte que s'havia de celebrar al Vaticà amb motiu del 50 aniversari de la consagració episcopal de Pius IX; tenia forma «bizantina» i es decorava amb esmalts i pedreria. A la copa ostentava medallons afluusius a fets destacats del seu pontificat, alguns seguint temes muril·lescs, i al peu els Evangelistes i símbols eucarístics. Varen córrer també amb un preciós calze i unes setrilleres de plata daurada i estil romànic a l'Exposició d'Arts Suntuàries que es celebrà al nou edifici de la Universitat de Barcelona (14 setembre 1877). En aquesta mateixa joieria Cabot s'exposava (26 d'agost 1879) un calze de plata daurada, d'estil gòtic i amb esmalts a la copa (serafins), al nus (Sants Eulàlia, Tecla, Sever i Fructuós) i al peu (Evangelistes). Havia estat llegat al capítol de la Catedral de Barcelona pel difunt arquebisbe de Tarragona Constantí Bonet i Sanuy. Una altra cita (27 d'abril 1881) fa referència a un riquíssim calze d'estil romànic, exposat a la mateixa botiga, que havia estat regalat a un professor del Seminari per un industrial barceloní; estava decorat amb quatre serafins repussats al peu i sengles medallons d'esmalt a la base amb els Evangelistes. El 31 de maig de 1882 estava exposat a l'esmentada joieria un calze d'or i plata daurada que havia estat regalat al Dr. Josep Morgades i Gili amb motiu de la seva precognització a la seu episcopal de Vic. Era d'estil romànic i es decorava amb el Sagrat Cor de Jesús, els sants patrons del nou bisbe, les virtuts cardinals i alguns serafins. Alguns anys després (12 d'octubre 1887) aquesta casa Cabot

17 s'encarregà de realitzar el calze que la diòcesi de Tortosa regalà a Lleó XIII amb motiu del seu jubileu sacerdotal; com a model es va seguir el dels bons exemplars gòtics, portava al nus els escuts esmaltats dels arxiprestats d'aquella diòcesi i al peu els escuts del Papa, de la diòcesi de Tortosa i del bisbe de la Seu. Finalment, el 4 de gener de 1899, estava exposat un calze de plata sobredaurada amb esmalts dels Evangelistes al peu; altres amb temes ornamentals al nus i mitges figures d'àngels a la copa, tot en un sever estil romànic. Havia estat regalat per l'Acadèmia Calasància al seu director, P. Eduard Llanas.

Tenim pocs detalls del calze i la cullereta de plata que s'exhibia a la botiga de COLOMINA I RODRIGUEZ del carrer de Ferran. Era un regal que els alumnes del Col·legi Mercantil feien a llur director Joan Josep Carreras, prevere (24 juny 1881). Semblant finalitat tenia també un calze d'or que s'exposava a la joieria GUIMET que portava cisellades al nus les figures de la Fe, l'Esperança i la Caritat; l'oferiren els veïns de Montblanc (Tarragona) a llur rector Antoni Martorell pel seu interès en pro de la restauració de l'església de Santa Maria (15 febrer 1884).

Al fecund taller dels Masriera correspon un calze d'or, plata oxidada i esmalts que s'exposava a la seva botiga (14 d'abril 1881) junt amb unes setrilleres i una palmatòria. Era d'estil neogòtic amb ornamentació «bizantina», esmalts a la part exterior amb els emblemes de l'Eucaristia i a la base medallons circulars amb el bust en relleu de Jesús, Sant Josep, Sant Agustí i Santa Mònica. Es concreta que el disseny era original de Josep Masriera i Manobens i que fou cisellat per Pere Vidal. Aquesta, que sembla ser una peça destacada, s'havia d'enviar a una ciutat de l'interior de la península que no s'especifica. Tanca la sèrie un copó d'estil gòtic, tan valuós pels materials emprats com per la seva execució, realitzat (11 març 1893) a l'argenteria dels fills de F. A. Carreras per encàrrec del bisbe de Vic, Josep Morgades i Gili, i destinat al santuari de Queralt, a Berga (Barcelona).

2.1.2.

OBJECTES LITÚRGICS, INSÍGNIES I PARAMENTS

CORONES. — També és força nombrós el capítol corresponent a les corones de caràcter religiós ja que, com veurem, hi ha un altre apartat, original i important, que correspon a les de caràcter civil. Del 23 de desembre de 1850 és la referència a una rica corona de caràcter imperial, realitzada per l'orfebre

2.1.2.1.

JOSEP BOSCH per a la Mare de Déu de la Mercè; era d'or, plata i pedres precioses i a sobre portava un globus d'or rematat amb una creu. A l'indret posterior portava, esculpit en or, l'escut d'armes del donant. A la mateixa Mare de Déu de la Mercè i el Nen anaven destinades dues corones cisellades per l'orfebre

JOAQUIM COSTA (13 juny 1888); el seu dibuix seguia models medievals, amb flors de lis i lliris entrelaçats, dotze estrelles i àngels portadors de grillons a les mans, com al·lusió a l'alliberament dels captius pels mercedaris. A la coro-

na de la Mare de Déu hi havien escuts de Barcelona, Mallorca, València i Aragó, 18
a més de quatre esmalts amb escenes de tema mercedari.

Per a la Mare de Déu de Montserrat i per encàrrec d'un italià, es va fer una corona de plata i pedres precioses i ornaments daurats, considerada com la millor de les que tenia la imatge; s'exposava a la plateria i joieria de F. Cabot (5 d'agost 1870), en la qual també foren realitzades les corones, ceptres i globus terraquí en or, plata i pedres precioses, d'una imatge de la Mare de Déu del Carme, esculpida per l'escultor Pagès i destinada a l'illa de Cuba. El 12 de setembre de 1881 s'efectuà la solemne coronació de la Mare de Déu de Montserrat i amb motiu de tal solemnitat fou realitzada una corona als tallers dels germans Suñol segons dibuix de l'arquitecte Francesc de P. del Villar. S'assenyala que era una imitació de la corona del Sacre Imperi de Carlemany i ja se'n parla amb anterioritat (26 febrer i 26 març) i s'afegeix que, a part dels donatius que es reberen, es vendrien algunes joies sense importància per aplegar recursos. Amb escassa freqüència es cita l'argenteria PRAT, del carrer de Jaume I; en aquest cas (28 març 1884) la veiem aparèixer com a lloc d'exhibició d'una corona que van oferir uns devots de la Mare de Déu dels Dolors de la parròquia de Castellterçol, de la qual no tenim més detalls. També el taller dels Cabot apareix citat amb motiu d'una corona de plata sobredaurada per a la imatge del Sagrat Cor de Jesús, al monestir de Montserrat (16 juny 1887). Era de caràcter romànic, de dibuix senzill i sever. A la mateixa joieria Cabot (14 febrer 1895) s'exhibia una altra corona d'or i plata realitzada per a la Mare de Déu del Dolors de la parroquial de Briones (Logroño).

Altres argenters barcelonins s'han de mencionar en aquest apartat. L'orfebre GINEBREDÀ es menciona amb motiu d'unes corones de plata daurada que foren regalades a la imatge de la Mare de Déu amb el Nen de l'església barcelonina de la Bonanova (28 març, 8 i 9 d'abril 1863). Foren encarregades pels redactors del diari «La Luz»; eren de forma imperial i iguals, però més gran lògicament la de la Verge, i s'especifica que el seu cost fou de 2.482 rals, valor intrínsec dels materials, perquè l'orfebre no volgué cobrar cap quantitat pel seu treball. La mateixa joieria Ginebredà fou l'encarregada de realitzar (14 maig 1898) les corones per a les imatges de Sant Josep i el Nen, que es trobaven al temple de la Sagrada Família de Barcelona. La important joieria Carreras és citada (18 d'agost 1874) en relació a una corona de plata que és ponderada pel seu valor artístic, però no se n'indica el destí, i com a realitzadora d'una corona d'estrelles amb la seva diadema per a una imatge de la Mare de Déu del Carme, i una altra pel Nen i un ceptre, que es trobava a l'església dels Sants Just i Pastor. Poc més completa és la informació (18 juny 1876) en relació a una corona d'estrelles per a una imatge de la Verge, a Puerto Príncipe (Haití), i una altra similar per al Nen, que foren realitzades en plata daurada i pedres precioses, al taller de l'orfebre JOSEP SADERRA.

2.1.2.2.

BACULS I ALTRES INSÍGNIES EPISCOPALS. — Amb certa freqüència apareixen referències a bàculs i altres insígnies episcopals que solen ser regalats pels seus amics i paisans als qui havien assolit aquella dignitat. Per iniciar aquesta sèrie citarem el realitzat a l'argenteria Soler per encàrrec de l'Ajuntament de València per al bisbe de Tuy Dr. Ramón García (12 maig 1867). Uns anys després 158

19 tenim referències d'uns obsequis destinats al nou bisbe de Girona Tomàs Sivilla (20 i 22 de març de 1878). Un d'ells era un pectoral d'or i ametistes i un anell episcopal amb ametistes i perles, realitzats pels orfebres Oñós, oferts per un propietari de l'Empordà, i un bàcul, de plata i estil gòtic, cisellat amb molta pulcritud per un artífex que no es concreta i és una ofrena d'una donant anònima.

Un encàrrec múltiple fou encomanat a la casa Cabot del carrer de la Plateria, i el seu resultat va ser l'exhibició a l'esmentada casa (14 febrer 1879) de tres pectorals amb els seus corresponents anells episcopals regalats als bisbes: Salvador Casañas, *in partibus* i administrador apostòlic de la Seu d'Urgell; Francesc Aznar, de Tortosa, i Jaume Català, de Cadis, a més de quatre calzes.

Un altre pectoral, amb anell, s'exposava a la joieria dels germans Soler, del carrer Ferran (26 febrer 1879), i es concreta que a la seva part posterior portava un bust del Beat Oriol, d'esmalt. Es destinava al citat administrador apostòlic de la Seu d'Urgell. De la mateixa casa Cabot eren l'anell i el bàcul que foren regalats al bisbe de Barcelona (19 març 1879); l'anell era d'or amb una ametista i el bàcul era d'estil gòtic en plata sobredaurada, pedreria fina, combinada a la manera medieval, esmalts diversos amb les efígies de la Mare de Déu i de Sant Josep, i el Bon Pastor, escuts i les Virtuts cardinals. El 22 de març de 1882 a la mateixa joieria s'exposaven un pectoral i un anell episcopal, d'ametistes amb diamants, i un bàcul de plata daurada amb les imatges del Sagrat Cor de Jesús, la Mare de Déu de Montserrat, Sant Josep i Sant Pere, que eren regals de diverses famílies al Dr. Josep Morgades i Gili, bisbe electe de Vic. Un altre bàcul fou regalat al mateix personatge pels seus paisans de Vilafranca del Penedès i també era obra dels mateixos tallers (14 maig 1882); era d'estil gòtic, de plata sobredaurada, amb adornaments d'or i pedreria, pinacles, les imatges cisellades dels patrons de Vilafranca i alguns escuts d'esmalt, entre els quals figuraven els de Vilafranca i del bisbe de Vic.

Un pectoral d'or i ametistes fou cisellat pel joier Guimet amb destí al prelat d'una diòcesi sud-americana (28 setembre 1884), i un ric bàcul de plata, també d'estil gòtic amb esmalts, fou realitzat a la joieria Saderra (15 setembre 1886) per a obsequiar al bisbe d'Astorga Joan B. Grau († 1893). És interessant aquesta nova connexió entre Astorga i Barcelona en aquests fecunds anys marcats per la relació entre el prelat J. B. Grau i l'arquitecte A. Gaudí, ambdós de Reus, que s'havia de concretar amb la construcció del palau episcopal d'aquesta ciutat lleonesa, iniciat l'any 1887.

Per al prelat Joan Soldevila i Romero, que havia de ser consagrat bisbe de Tarragona a Valladolid i després seria arquebisbe de Saragossa i cardenal, fou ofert el bàcul episcopal per la clerecia de l'ardiaconat de Calataiud (27 d'abril 1889). Havia estat fabricat als tallers de F. A. Carreras en plata sobredaurada i estil gòtic; es decorava amb vuit àngels adorants, dotze fornícules amb el bust dels apòstols i, al centre, la imatge de Crist. Motiu addicional d'interès té la notícia del 14 de juliol de 1894, ja que a part dels detalls habituals sobre l'exhibició d'un bàcul regalat pels veïns de Vilafranca del Penedès a llur compatriota Antoni Estalella, bisbe electe de Terol, s'indica que fou realitzat pels orfebres Tarruella, d'acord amb els dibuixos proporcionats per l'arquitecte August Font, que seguí l'estil romànic del segle XI. Estava decorat amb quatre

esmalts i la Mare de Déu dels Socors, dominadora del mal, que es simbolitza amb una serp que en constitueix tota la corba i porta incrustades pedres precioses. També era d'estil romànic el bàcul realitzat amb preciosos materials per al bisbe de Solsona, Ramon Riu, que s'exposava a la joieria de la vídua i fills de F. Cabot segons notícia del 3 de setembre de 1895; al final del bastó, presentava les figures del Sagrat Cor, Sant Ramon, Sant Joaquim i Santa Paula, en unes fornícules, i una còpia de la Mare de Déu del Claustre al centre de la voluta. Les últimes referències d'aquest tipus corresponen a diverses joies realitzades per a obsequiar al nou bisbe de Vic, Josep Torras i Bages. El 20 de setembre de 1899 s'exposava a la casa Masriera un pectoral que penjava d'una robusta cadena d'or que, a més de les habituals pedres precioses, presentava esmalts amb l'escut de Catalunya, Sant Jordi, la Mare de Déu de Montserrat i el Beat Oriol. A la mateixa joieria fou exposat (8 juny 1900) el bàcul que li regalava el Cercle Artístic de Sant Lluç; és curiós que es subratlli el fet que fou construït modern i apartat de les solucions tradicionals. Projectat per l'escultor J. Llimona, presentava Sant Jordi en lluita amb el dragó entre elegants línies ornamentals que fan suposar que eren modernistes. Finalment a la joieria Cabot es podia veure (28 setembre 1899) un pectoral d'ametistes i brillants i un bastó de canya d'índies amb pom cisellat en or i esmalts, que li regalaven alguns membres de la família.

2.1.2.3.

LLÀNTIES I CANELOBRES. — Un sector a part correspon als elements destinats a la il·luminació de les esglésies, tant el que es refereix a les llànties fixes o penjades, com als canelobres mòbils. Entre les llànties hem de citar en primer lloc una de grossa, de plata, de forma «bizantina» i notable pel seu pes i bellesa, que fou regalada a la basílica de Montserrat (2 febrer 1861), lloc on també es destinaren dues llànties (8 abril 1864) que foren cisellades a la plateria Calvet, de Manresa (una de les escasses referències a orfebres d'altres poblacions de Catalunya), la qual cosa demostra l'absorbent atracció exercida pel nucli barceloní. L'11 de febrer de 1867 s'efectuà a la catedral la solemne cerimònia del lliurament de la llàntia de plata que fou oferta a Santa Eulàlia, patrona de Barcelona, per la reina Isabel II en nom de la seva filla la infanta Maria Eulàlia. Pesava unes 150 unces i era obra dels Fills de F. A. Carreras. La forma de la llàntia era hexagonal i en les seves cares s'alternaven tres sectors amb galeries ogivals i tres baix relleus rectangulars en els quals es reproduïen els martiris de la santa copiats dels relleus del reracor; en els angles hi havia sis pinacles sortints rematats per un floró. La llàntia se sostenia per tres tires de cadenes de peces calades, que després es subdividien en dues per arribar als sis angles.

Una altra llàntia de plata obrada per a la catedral de Barcelona, en aquest cas destinada a l'altar major del Crist de Lepant, és comentada el 10 de juny de 1881. Regalada per la marquesa del Valle de Ribas, era de grans dimensions, d'estil gòtic, que harmonitzava amb els elements decoratius de l'altar, i realitzada als tallers de l'argenter SALVADOR GRAU. El 2 de maig de 1882 fou ofrenada a la Mare de Déu de la Mercè una llàntia de plata per l'Associació de Catòlics. Era de sis cares, es decorava amb relleus similars als de l'altar major, tenia tres cadenes, amb els grillons dels esclaus, amb l'escut mercedari a la seva meitat i al cim una corona reial. Per a realitzar-la es formà una comissió

21 constituïda pels argenters que eren membres de la citada Associació i presidida per Francesc Suñol. Una altra notícia és ja del 21 i 23 de setembre de 1895 i fa referència a una llàntia de plata que es destinava també a l'església de la Mercè i s'exhibia a la joieria dels germans Masriera; al començament de les cadenes hi havia tres caps de serafins modelats per l'escultor E. Arnau.

Quant als canelobres no en manquen pas referències. S'inicien el 13 d'abril de 1864 amb la notícia que alludeix a uns canelobres de plata realitzats al taller de Fills de F. A. Carreras i regalats a la Mare de Déu de Montserrat. El 25 d'octubre de 1883 es comenta que a la joieria Ginebreda, del carrer de la Plateria, hi ha exposats dos canelobres de plata encomanats per la congregació de la Bona Mort, els temes decoratius dels quals són el rellotge d'arena i la calavera. Després, el 2 de maig de 1884, s'exhibien a la joieria Cabot quatre fanals de plata destinats a illuminar la custòdia de la catedral a la processó del Corpus de l'Havana. Finalment, el 3 de setembre de 1891 un canelobre d'estil barroc exposat a la joieria Suñol, és qualificat com a sumptuós i de grans proporcions; s'havia d'oferir a l'església del Gesù, de Roma, amb motiu d'una pelegrinació al sepulcre de Sant Lluís Gonçaga i es decorava al peu amb els símbols dels Evangelistes i al fust amb els escuts del Papa, de la Companyia de Jesús i de la Congregació de Sant Lluís Gonçaga, a més d'algunes inscripcions.

2.1.2.4.

PECES DIVERSES: RELIQUIARIS, CREUS PROCESSIONALS, ETC. — A part dels grans apartats precedents, l'activitat dels orfebres barcelonins freqüentment va estar dedicada durant els anys d'aquesta centúria a la realització d'altres peces d'orfebreria de caràcter religiós. Entre elles cal destacar els RELIQUIARIS, grup en el qual es pot incloure un «lignum crucis» o veracreu, de plata, realitzat per l'argenter FÀBREGAS i destinat a un oratori particular (25 gener 1856); era de volum petit, però de gran novetat pel seu dibuix, que incloïa els atributs de la Passió. Del mateix orfebre J. Fàbregas es cita un reliquiari de la Mare de Déu (30 d'abril 1858), sense més detalls. Molt més interessant és la informació a l'entorn d'una urna de plata realitzada als tallers Masriera, segons projecte de Josep Masriera, per a guardar les despulles de Fr. Diego José de Cádiz en una església de Ronda. Havia estat executada per encàrrec del senador del regne per Granada José Martínez de Roda, i a la notícia (20 d'abril de 1895) s'hi afegien interessants detalls. Presentava en conjunt una orientació barroca, però quant a la ornamentació prevalia l'estil del Renaixement. Totes les seves cares es recobrien amb variats temes vegetals que encaixaven perfectament en cada un dels plafons i destacaven per llur encert, tant en el dibuix com en el cisellat; en els angles hi havia fulles de major tamany com a reforç i a la cara davantera una tarja amb inscripció aclaridora.

Encara es van fer en aquesta centúria CREUS PROCESSIONALS tot i que la seva importància relativa hagués davallat en relació al que s'havia fet en etapes passades. Indubtable qualitat devia tenir la que s'exposava a la joieria Cabot (3 juny 1882) de plata daurada i sobri estil gòtic que, com les d'època medieval, es decorava amb medallons als extrems dels braços. En els quatre de l'anvers se situaven les imatges dels Evangelistes i en les del revers les dels sants patrons de l'església a la qual es destinava la creu, fet que pot ser un indicatiu que es tractava d'una creu que estava a la venda. A la mateixa

joieria fou realitzada la creu processional d'estil romànic que va ser donada al monestir de Montserrat (18 desembre 1891); a l'anvers portava el Crucifix i als braços medallons amb els Evangelistes sobre fons d'esmalt blau; en el revers la Mare de Déu de Montserrat, al centre i als braços l'escut del monestir i les tres Virtuts teològals.

Algunes peces d'aquest apartat poden presentar-se com a exemple de la col·laboració entre orfebres i escultors, com un gran crucifix de plata, executat als tallers de Salvador Masriera i modelat per l'escultor Jeroni Suñol, que portava al peu dos arcàngels realitzats pel també escultor Agustí Querol (31 d'agost 1884). Una altra notícia (19 març 1871) alludia a dos grups iguals amb el tema del Descans en la fugida a Egipte, que estaven realitzant en plata als tallers dels Fills de F. A. Carreras d'acord amb un model en fang de l'escultor Pagès. Un dels grups havia de figurar a l'Exposició que es pensava celebrar a Roma amb motiu del 25 aniversari de l'exaltació de Pius IX al solí pontifici, per després regalar-lo al pontífex. L'altre exemplar del grup havia de sortejar-se i el seu benefici, un cop pagat el cost de l'obra, s'havia de remetre també a Roma. Peces interessants serien sens dubte les sacres de plata sobredaurada massissa, ofrenades a la catedral pel Banc de Barcelona (21 i 23 setembre 1895) i decorades amb relleus i temes esmaltats.

La resta són nombrosos i variats elements que es relacionen més o menys directament amb la religió. Entre aquests elements hem de remarcar que la joieria FILLS DE PERE SOLER I PERICH va remetre a l'Exposició de París (31 gener 1867) una pau de jurament, de plata mat i pur estil gòtic que imitava un finestral de la catedral. També seria interessant el ceptre destinat a la imatge de la Verge per al convent de religioses mercedàries del poble de Sant Gervasi; era una joia de plata, or, esmalts i pedres precioses que ostentava un escut de la Mercè, d'or esmaltat amb vorell de plata oxidada (9 d'octubre 1874). Poc detallada és la notícia del 13 d'abril de 1876 que fa referència a uns vasos sagrats i un encenser de plata, amb daurats i esmalts, que una Junta de Dames lliurà a la Casa de Maternitat, és a dir, una donació pràcticament anònima, d'un artífex que no s'especifica, com sí això no afegís gran cosa a la seva reputació professional, a un destinatari de cap nivell social, només recordat a simples efectes decoratius. El 9 de juliol de 1854 es dona la notícia d'un marc de plata cisellat que s'ha construït a l'argenteria de PERE JOLONCH i havia de servir per a col·locar la imatge de Santa Rosalia, a l'església de Torredembarra (Tarragona). Finalment cal assenyalar que per a la imatge de la Mare de Déu de Maig, a l'església de Santa Anna, es destinaven algunes joies realitzades als tallers d'en Ginebreda, com una diadema i una corona de plata a més d'una rosa de plata amb un gros topazi al centre (25 maig 1879).

Capítol a part mereix una peça singular que va oferir la diòcesi de Barcelona com a regal particular al Papa Lleó XIII amb motiu del seu jubileu sacerdotal. Era una reproducció, en plata, de la històrica cadira o tron del rei Martí, que serveix de suport a la custòdia de la catedral barcelonina. La reproducció, d'una gran perícia, fou a cura dels orfebres Carreras i de l'arquitecte Joan Martorell que va ser l'autor del dibuix de la marquesina que allotjava el tron i de la catifa que s'estenia per sota i al davant, amb l'escut de la diòcesi (16 i 17 desembre 1887).

23 Tanquem aquest apartat amb unes breus al·lusions a una activitat en què era admesa indirectament la col·laboració dels orfebres, l'ENQUADERNACIÓ DE LLIBRES, de la qual tenim alguna referència. El 2 de març de 1852 fou enviat a Madrid un gros volum en foli que contenia unes 25.000 signatures de barcelonins felicitant Isabel II per haver-se salvat de l'atemptat que sofrí el 2 de febrer. L'enquadernació era de gran luxe, realitzada al taller de PERE VIVES; portava tanques d'or, al medalló del centre un escut d'or i al revers l'escut de Barcelona, d'or esmaltat, obra de l'orfebre JOSEP POMAR. Al taller del mateix enquadrador Pere Vives s'exposava el 28 d'octubre de 1859 un missal romà i un devocionari, amb enquadració de gran luxe i riquesa, que s'havien d'enviar a Lima (Perú). El 28 de juliol de 1874 era la joieria Masriera, del carrer de la Llibertat (nom transitori del conegut carrer de Ferran), on s'exposava un preciós llibre amb cobertes de pell de Rússia i relleus de plata i or amb esmalts de color blau i roig i combinacions de metall polit i mat. A la casa MACIA GERMANS s'exhibia un ric missal amb tapes d'or i plata i esmalts que, segons s'indica, era de dibuix «bizantí», el 24 de desembre de 1878, i finalment, el 26 d'agost de 1894 es comenta el regal d'un missal enquadrat en pell, amb detalls d'or i plata, fet al bisbe de Terol Antoni Estalella.

2.2.

ORFEBRERIA DE CARÀCTER CIVIL I MILITAR

L'orfebreria de caràcter civil i la relacionada amb el braç militar representa una part molt important en l'activitat dels nostres argenters. A més d'una gran abundància de realitzacions, observem una àmplia varietat en la seva tipologia, que en aquesta centúria s'enriqueix amb nous elements, tant el que amb un ampli criteri podem considerar d'ús personal com dels que semblen més adequats per a l'ornat de l'habitatge. D'acord amb la divisió d'aquests dos sectors bàsics, no sempre de fàcil delimitació, es poden situar en el primer les espases, els bastons, les corones honorífiques, les condecoracions i medalles i les joies. En el segon sector caldria situar les escrivanies, les arquetes o arquilles, els gerros, els bustos i grups escultòrics, les plaques honorífiques, les representacions d'instruments musicals, els serveis de taula i els jocs de te o cafè, els rellotges de sobretaula, els esmalts i altres peces menors. Com es pot apreciar en aquesta enumeració hi ha nombroses novetats en la tipologia en relació al que era habitual en èpoques passades, novetats que indubtablement contribuïen a donar una personalitat pròpia a l'orfebreria d'aquest segle XIX.

2.2.1.

OBJECTES D'ÚS PERSONAL

2.2.1.1.

ESPASES D'HONOR. — Les espases amb què foren obsequiats alguns distingits representants de l'estament militar, tan actiu i de tan marcada influència en els fets històrics de la centúria que ens ocupa, destaquen en aquest grup

d'obres d'orfebreria. Hom pot considerar encapçalada la sèrie amb el sabre que la ciutat de Reus regalà al seu fill predilecte, el general Joan Prim, del qual es donen notícies l'1 de setembre de 1861. Està qualificada d'obra rica, tant pel seu valor material com pels seus mèrits artístics, construïda d'acord amb els dibuixos realitzats pel pintor Lluís Rigalt (1814-1894), figura destacada en el renaixement de les arts decoratives barcelonines. Els orfèvres encarregats d'interpretar els esmentats dibuixos foren Joaquim Fàbregas i Falguera i el cisellador Jaume Escriu i Biada. A l'empunyadura hi havia delicats detalls en relleu i esmalts; en la casseroleta hi havia l'escut de Reus i sobre la manyopla ostentava l'escut del general, comte de Reus i marquès de Castillejos, amb diferents inscripcions allegòriques i dues petites carteles en les quals hi anaven esculpides la presa del reducte de Tetuán i la batalla dels Castillejos. En el DIARIÓ del següent 13 d'octubre es diu que l'espasa havia estat presentada el passat dia 5 al general Prim, que li havia agradat molt i que el mateix dia se la posà per anar a palau i lluir-la en la recepció de l'ambaixada marroquina. En aquella recepció va cridar molt l'atenció de tots, àdhuc del Rei que s'informà a propòsit dels artífexs J. Fàbregas i J. Escriu. Una altra espasa d'honor destinada també al general Prim, estava llesta el 20 d'agost de 1862 i es parlava de la possibilitat d'exposar-la als salons de la Diputació Provincial de Barcelona, corporació que havia acordat de regalar-la al comte de Reus, i a l'efecte s'encomanà l'obra als artífexs Arolas i J. Escriu. L'1 de setembre d'aquest mateix any hi ha notícia que al taller de l'orfebre Tomàs Fàbregas es feia una rica espasa, encomanada pel Comerç i la Indústria de Barcelona per a dedicar-la al Capità General de Catalunya Domingo Dulce y Garay. Al cap de dos dies, el 3 de setembre, es diu que li fou lliurada el dia 2 i s'afegeix algun detall de la peça, la fulla de la qual, de Toledo, portava gravades sobre l'acer les paraules «Templanza» i «Fortaleza». A la cassoleta, i al voltant dels escuts de les corporacions que feien l'obsequi portava gravats els lemes «Justicia» i «Prudencia». Una espasa i un bastó, lligats per una faixa de general, ocupaven el centre de l'espiga de l'empunyadura i al revers la data de 1862. El gavilà de l'esmentada cassoleta rematava en un cap de lleó, d'or, com també ho era la part inferior en forma de conxa. Per últim la guasp de la beina estava rematada per un ram de fulles de llorer. Uns anys més endavant es dona la notícia (21 novembre 1871) de que al taller dels Masriera s'havien cisellat dues magnífiques espases destinades a l'Havana, on havien de ser lliurades a sengles caps dels còssos que hi havia en aquella ciutat com a testimoni de l'estima que els tenien pels seus fets militars. És interessant subratllar que l'Ajuntament de Bilbao (23 agost 1874) encarregà al professor de l'Escola de Belles Arts de Barcelona, Jaume Serra i Gibert, ben conegut per multitud de treballs d'índole decorativa en aquesta ciutat, el dibuix de tres projectes per a sengles espases d'honor que la Vila acordà de lliurar als generals Serrano, Concha i Castillo. És possible que faci referència a una d'elles, la del general Manuel Gutiérrez de la Concha, marquès del Duero, la notícia del 22 d'abril de 1876 relativa a una valuosa espasa que li fou regalada per la vila de Bilbao; és cosa però, que caldria aclarir, ja que el citat militar va morir l'any 1873. L'última de les notícies al respecte és la del 16 d'abril de 1881 segons la qual a la joieria Soler del carrer de Ferran s'exhibia una espasa i un bastó de comandament que els voluntaris de la província de Santiago de Cuba i el «Círculo Español» de la mateixa ciutat regalaven al general

23 Camilo Polavieja. L'espasa i el bastó lluien interessants treballs en plata i or i esmalts, i a l'empunyadura d'una i al puny de l'altre hi figurava l'escut d'armes del general. És curiosa, per tant s'ha de subratllar, l'escassetat de notícies relatives a aquest sector en els anys posteriors. Això sembla reflectir el descens de protagonisme per part de les figures destacades de l'estament militar els anys de la Restauració, etapa de menor activitat guerrera a la península després de la tercera guerra carlista i poc favorables per a celebracions triomfals les confrontacions que s'anaven incrementant a Cuba i Filipines. Malgrat tot, encara hi ha un exemple tardà, quan es volgué retre un homenatge al citat general C. Polavieja per la seva actuació a les Filipines. D'això s'informa (25 juny 1898) quan es diu que es trobava a Barcelona l'escultor Marià Benlliure a fi de dirigir el treball de cisellat del pom de l'espasa que se li destinava i de la qual manquen referències ulteriors.

2.2.1.2.

CORONES HONORIFIQUES. — Si per a honorar els mèrits dels personatges de l'àmbit militar semblava que el medi més adequat era la realització d'una espasa d'honor, que assoleix la categoria d'obra d'art, segons ens assenyalen alguns dels exemples significatius que hem comentat, per a destacats valors del món artístic, polític i literari es considerà més adequat tornar a la idea clàssica de la concessió de corones honorífiques, que també apareixen amb relativa freqüència a les pàgines del DIARIO. No obstant això, la primera de la que tenim notícia s'ha de situar als medis castrens, ja que una corona triomfal l'oferí l'Ajuntament de Barcelona a l'Exèrcit, el 30 d'agost de 1840, per a solemnitzar l'aniversari del conveni de Bergara i el feliç acabament de la guerra civil. Estava constituïda per dues branques de lloer subjectades per una cinta, d'or i esmalt, en la que figurava la inscripció «Al héroe español, Duque de la Victoria, Barcelona agradecida». En conjunt es considerava una demostració de l'elevat nivell assolit per l'argenteria barcelonina de la qual és considerada l'obra mestra, encara que no es fa menció dels orfebres que la realitzaren. Fou col·locada a la bandera més antiga de les que es reuniren a la Ciutadella de Barcelona en el solemne acte organitzat a l'efecte. El 1850, el 16 de febrer, s'indica que a l'argenteria de Pere Soler s'estava elaborant una magnífica corona destinada a obsequiar un artista de la capital. És molt interessant la notícia del 19 d'abril de 1860 que informa que la Diputació Provincial d'Alacant acordà presentar al Duc de Tetuán, en representació de l'exèrcit de l'Àfrica, una preciosa corona de lloer, d'or i cisellada. En cada una de les seves fulles hi anava inscrit el nom i la data d'una de les batalles guanyades a l'Àfrica; aquestes fulles anaven enllaçades amb cintes de les ordes de *Carlos III*, *Isabel la Católica*, *San Fernando* i *San Hermenegildo* i la corona recollida amb un llaç format pels colors de la bandera nacional; a les cintes es llegia el lema «La provincia de Alicante al Duque de Tetuán». La corona havia d'anar col·locada en una safata de plata cisellada que, en relleu, ostentava els escuts de tots els pobles de la província i un targetó amb llur dedicatòria. El següent 27 d'abril es completa la notícia amb la indicació que aquesta corona es construïa als tallers barcelonins de Pere Soler i Perich. El 21 de desembre de 1861 s'informa que la corona que es desitja regalar a l'escriptor Adelardo López de Ayala amb motiu de la seva celebrada composició «El tanto por ciento», s'encomanà a l'artífex Joaquim Fàbregas i

Falguera, en el taller del qual també se n'havia realitzat una altra destinada al general Ros de Olano. A la citada joieria Soler hi havia el 26 d'agost de 1862 una rica corona d'or imitant el llorer que els admiradors de l'eminent actriu Matilde Díaz, que actuava a Ciutat de Mallorca, li volien regalar el dia que es despedís d'aquelles illes per a traslladar-se a la península. El 1874 (18 d'agost) consta l'exhibició d'una bellíssima corona de plata a la joieria Fills de F. A. Carreras, sense que se'n donin més detalls. Uns anys després (17 maig 1877) s'exposava a la joieria Masriera una corona imitant llorer amb cintes de vellut, sobre les quals amb lletres d'or anava la dedicatòria dels artistes catalans de Roma a Tomàs Padró, que havia mort recentment. Finalment, hom pot apreciar que fou relativament freqüent el costum d'oferir corones, d'or o de plata, i àdhuc tenim referències (2 juny 1881) que en foren ofertes a diferents artistes teatrals amb motiu de llurs funcions de benefici.

2.2.1.3.

BASTONS I CONDECORACIONS. — Si les espases són signe honorífic propi de militars i les corones ho eren de personatges civils amb preferència, hom pot assenyalar altres grups de distintius; un està constituït pels bastons, reminiscència dels ancestrals bastons de comandament, signes de jerarquia i autoritat encara persistents, com ho poden ser els bàculs episcopals i abacials o les vares de batlle. L'altre grup està constituït per les condecoracions que, en llur diversitat de formes i colors permeten diferenciar el nivell dels membres d'un determinat Orde entre els molts que proliferen en aquest segle XIX, tant de caràcter militar com d'índole civil.

La primera referència que disposem en relació als BASTONS correspon al 15 de juny de 1859 quan els membres de la corporació municipal de Barcelona regalaren a llur president, l'alcalde corregidor Josep Santa Maria, un magnífic bastó de conxa amb puny d'or i xifres de brillants. Molta més informació dona la notícia del 23 d'octubre de 1870 sobre l'orfebre Joaquim Fàbregas el qual havia enllestit un bastó de conxa amb puny d'or que s'havia de regalar a l'escriptor i polític Víctor Balaguer (1824-1901). Tenia el puny de forma octogonal i decorat amb una combinació de plomes, lires i aspes amb símbols de la literatura en general. A la part inferior hi havia la dedicatòria en esmalt blau i la superior era rematada amb una corona de brillants sobre esmalt negre. Un altre bastó es cita el 5 de juny de 1881; era el que diferents veïns de Mataró, del partit liberal, regalaren a Domingo Pascual Torrejón, governador militar que fou d'aquella ciutat, i estava exposat a la joieria de Josep L. Guimet del Pasatge del Rellotge. Era també de conxa i tenia el puny d'or on es combinava l'escut de Mataró, els emblemes de la guerra i de la victòria i una dedicatòria. Es menciona, breument, un bastó de comandament amb puny d'or, que s'exposava a la joieria Bruny i que fou regalat al batlle de la vila de Gràcia Sr. Jordana (12 maig 1891). El 28 de maig de 1895, estava exposat a la joieria dels germans Masriera el bastó amb puny d'or i esmalts que va ser regalat al batlle de Barcelona Josep Rius i Badia pels regants del Canal de la Infanta. També era considerat com una veritable joia el bastó de comandament que l'Ajuntament i la colònia d'estiuejants de Camprodón regalaren al Dr. Bartomeu Robert, batlle de Barcelona (15 maig 1899). Realitzat a la joieria Carreras, tenia el puny d'or amb l'escut de Barcelona esmaltat de colors. Finalment, el 12 de juny de 1900 s'exposava a la llibreria Mayol del carrer de Ferran

27 un bastó que es regalava al batlle d'Os de Balaguer (Lleida). Havia estat realitzat per l'argenter Rodríguez sota la direcció de l'escultor J. Llimona, interessant notícia que demostra l'interès que els artistes més destacats d'aquell moment del Modernisme barceloní sentiren per a realitzar obres que, en l'opinió de molts dels seus contemporanis, corresponien a les anomenades arts menors. Aquesta actitud de J. Llimona fou compartida per alguns artistes coetanis, com E. Arnau, i continuada per altres ja al segle XX, com Manolo Hugué.

Quant a les CONDECORACIONS, que podien arribar a assolir la categoria d'una veritable joia amb inclusió d'esmalts o pedres precioses per a obtenir els colors necessaris, hem de citar la «Cruz de la Orden de San Hermenegildo» (29 febrer 1876) regalada al general Arsenio Martínez Campos i composta de placa i banda amb creu. La placa era d'or fi i els quatre raigs anaven plens de brillants; al voltant de la creu, llorer amb maragdes a les fulles i robins als fruits, i a les puntes grans brillants. Aquesta joia es realitzà als tallers de Pere Soler i fills, sota la direcció d'Eduard Casals. Pocs dies després (14 març) es va remetre a Madrid la «Gran Cruz de San Fernando», destinada al mateix general Martínez Campos, costejada pels exèrcits de Catalunya i del Centre. Se li regalà la placa, plena de brillants, maragdes i robins, dues bandes i dues creus d'or fi, tot a dintre d'un estoig de vellut amb una placa d'or on anava la dedicatòria. També fou realitzada als tallers de Pere Soler. A la casa Castells s'exhibia (13 abril 1878) una creu d'or del «Mérito Militar» per al coronel del «Regimiento de Caballería del Príncipe» i una altra del «Mérito Naval» per al general Manuel Salamanca. Més endavant (19 març 1886) ho eren les insígnies de la «Gran Cruz de Isabel la Católica» que es regalaven a Josep Gassó i Martí. Les altres dues referències de què disposem corresponen a altres tantes obres procedents del taller dels Masriera. La primera (26 setembre 1890) fa referència a les insígnies de la «Gran Cruz de la Orden de Isabel la Católica» que uns amics havien regalat a Manuel Planas i Casals, i la segona (17 març 1898) a la «Cruz de Isabel la Católica» que el «Círculo Liberal Monárquico» de Barceloni oferí al seu president Josep Comas i Masferrer.

2.2.1.4.

MEDALLES. — La realització de les medalles fou determinada per propòsits commemoratius, obres potser menors, tant des del punt de vista de l'orfebreria com de l'escultura, però interessants perquè donaren peu a la col·laboració entre orfebres i escultors. La primera en què tenim referència fa al·lusió a les medalles que s'havien de lliurar a les persones premiades a les Exposicions Agrícola i Marítima celebrades l'any 1872. Encunyades en or i plata havien estat projectades per Jaume Serra i executades amb molta cura i habilitat pel cisellador Jaume Espriu (3 agost 1874). Un altre exemple (24 juny 1875) és la medalla encunyada per a honorar la memòria del malaguanyat Marià Fortuny per acord de la Diputació Provincial a proposta de l'Acadèmia de Belles Arts. Aquesta corporació confià el modelatge i gravat a l'escultor Jeroni Suñol i al cisellador Jaume Espriu, i l'encunyació a la casa Masriera. En aquesta botiga dels Masriera s'exposava (12 maig 1878) una medalla de gran mòdul, gravada i encunyada per P. Feu i fills en els seus tallers de la Porta de Santa Madrona. A l'anvers lluïa el retrat d'Alfons XII i de la reina Maria de las Mercedes, i al revers la dedicatòria i els escuts de Barcelona i de Madrid. A la mateixa botiga s'exposava el 17 de maig de 1879, la medalla

de plata acuradament cisellada que s'havia de lliurar a Víctor Balaguer; portava la inscripció «La Empresa, autores y artistas del Teatro Catalá al Excm. eminent vate D. Victor Balaguer» formant un cercle i al centre un grup al·lusiu a la poesia amb l'escut de Barcelona. L'endemà li fou lliurada en el Teatre Romea. De menor importància devien ser, lògicament, les medalles de plata realitzades per la joieria de J. L. Guimet, del Passatge del Relotge, que havien d'utilitzar com a distintiu els membres de l'Associació de Filles de Maria, no obstant això, en devien tenir la suficient com per a merèixer el comentari del DIARIO (2 juny 1881). Quelcom semblant cal assenyalar amb la medalla de 45 mm. de diàmetre regalada al bisbe de Barcelona amb motiu del XXV aniversari de la seva primera missa. A l'anvers la Mare de Déu de Montserrat i al revers l'escut del bisbe i la dedicatòria (23 gener 1884). De cert interès, malgrat llur senzillesa, serien les medalles d'or, plata i coure que s'exposaven a la casa Castells (6 maig 1884) i destinades als premis de la «Exposició Regional Valenciana» de 1883, a càrrec de la «Sociedad Económica Valenciana de Amigos del País». Algun temps després (20 d'abril i 16 i 22 de desembre de 1887) es comenta la medalla de plata, de gran format, que s'exposava a la joieria Masriera i es realitzà per encàrrec de la «Real Academia de Medicina y Cirugía de Barcelona». Era dedicada a l'insigne biòleg Lluís Pasteur pels seus estudis, portava a l'anvers una alegoria de la Ciència dominant la hidrofòbia i en el revers una orla amb la dedicatòria. Fou dibuixada per Josep Masriera i executada per l'hàbil cisellador Pau Vidal, també autor de la medalla que l'Ajuntament féu encunyar per a commemorar la proclamació d'Alfons XII; l'artista va morir, encara jove, el 21 de desembre del citat any 1887. Amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona la «Asociación General de Artífices de Joyería y Platería de Barcelona» oferí una medalla d'or al joier que presentés la millor instal·lació. El Jurat nomenat a l'efecte concedí l'esmentada medalla a la casa Masriera germans (29 setembre 1888). Uns dies després (9 novembre 1888) es descriu la medalla, que a l'anvers portava l'escut de Barcelona i als seus costats un gerro i una copa, i al revers un escut rodejat per un ram de llorer; s'hi afegeix que el projecte i l'execució foren a cura de Jaume Planas.

Les festes commemoratives del Quart Centenari del Descobriment d'Amèrica determinaren la realització d'algunes medalles més. Així el 21 de març de 1891 es comenten les dedicades a la inauguració del monument a C. Colom. Foren dibuixades per Serra i realitzades als tallers Castells, eren de bronze i es lliuraren als membres de la Comissió de l'Ajuntament i als artistes que van intervenir en la seva construcció, a part d'un exemplar d'or, amb un pes de dotze unces i mitja, que es dedicava al rei Alfons XIII i fou lliurada a la reina regent. L'any següent l'Ajuntament acordà encunyar una altra medalla commemorativa del Descobriment; per concurs s'adjudicà a l'escultor E. Arnau, fou gravada al buit per Solà i Camats i encunyada per Castells (7 juliol i 9 novembre 1892). Finalment es menciona de nou la casa Masriera amb relació a una gran medalla de plata oxidada amb l'alegoria de la Caritat i una dedicatòria al revers, que fou cisellada segons model en fang que proporcionà l'escultor E. Arnau (23 d'agost 1894). Va ser regalada per la Junta de l'Hospital d'Infants al seu director i fundador Francesc Vidal i Solanes amb motiu del quart aniversari de la seva fundació. Portava l'alegoria de la Caritat a l'anvers i una dedicatòria al revers.

INSTRUMENTS MUSICALS. — Són curioses algunes referències que es fan respecte a algunes reduccions d'instruments musicals que obtenen caràcter honorífic en lliurar-se a certs personatges del món de les arts o de les lletres mereixedors d'un homenatge. Els dies 16 de març i 1 de maig de 1863 es comenta la construcció, al taller de l'orfebre Oñós, d'una arpa de plata encarregada per l'Ateneu Català de la Classe Obrera per a ser oferta al poeta que resultés autor de la millor composició enaltidora de la memòria de Bonaventura Carles Aribau en els propers Jocs Florals. El següent any 1864 (5 maig) l'orfebre J. Artigas rebé d'uns estudiants l'encàrrec de confeccionar una altra arpa de plata que s'havia d'oferir com a segon premi del concurs d'un festival de pròxima celebració. Una mica més completa és la informació (30 setembre 1880) relativa a l'exhibició d'una gralla a la argenteria dels Cabot; era de plata amb incrustacions d'or voltada de llorer i s'havia de lliurar a l'autor de la composició musical premiada al certamen de la Joventut Catòlica de Barcelona. Fins a cert punt hom pot incloure en aquest apartat la notícia relativa a l'exhibició d'unes batutes d'ivori; la primera, amb brancatges d'or i molt ben cisellada, a la joieria de F. A. Carreras (24 desembre 1878) anava destinada a un músic major de la banda d'Enginyers de guarnició a Barcelona. La segona era de la joieria Masriera, tenia el puny de plata amb una branca de llorer i fou regalada al mestre Rodoreda, director de la Societat Coral «Euterpe» del Liceu barceloní (24 juliol 1879). El mateix es pot dir respecte a la notícia del 20 de març de 1883 relativa a l'exhibició a la joieria Masriera d'un faristol de plata, regal que la ciutat de Lleida féu a Ramon Roig, director de la banda del Regiment d'Enginyers d'aquella plaça.

2.2.1.6.

JOIES DIVERSES. — Com a cloenda d'aquest apartat de l'orfebreria de caràcter civil reunim les referències a diverses joies d'ús personal que es citen d'una manera concreta. Deixem a part les que amb caràcter general es mencionen com exposades en els diferents establiments del ram durant les concorregudes fires de Sant Tomàs (22 desembre), les que s'ofereixen com a premis de les rifles de l'Hospital de la Santa Creu, als Jocs Florals o en els certàmens literaris, per a deturar-nos en les que per diversos motius es detallen. Hom pot considerar com a joies les agalles que devien servir de coronament a la faixa de tinent general que l'antiga «Junta de Fàbricas de Catalunya» regalà al comte de Reus i que foren realitzades a l'argenteria de Pere Soler (24 d'abril 1860). En la seva decoració es combinen corones de fulles de roure al voltant de la xifra d'Isabel II i de l'espasa i bastó de comandament del general. El 27 de juny del mateix any hi ha notícia d'una peça interessant: un anell de topazi regalat al Príncep d'Astúries per Antoni Casals Tintorer, gravador de pedres fines i de metalls al buit i en relleu; a la pedra hi anaven gravats els atributs de la marina, armes i banderes. El mateix artífex fou encarregat per l'Ajuntament de la confecció de la medalla encunyada amb motiu del naixement del citat príncep. També és interessant la notícia del 31 de gener de 1867, relativa a la tramesa d'una col·lecció de joies a l'Exposició de París d'aquest any per la joieria dels Fills de Pere Soler i Perich. Formava part de la tramesa una placa al centre de la qual destacava el bust de Napoleó III envoltat pels símbols de les qualitats d'un bon Emperador; al peu la xifra i la corona imperial,

en diamants i robins, i a la part superior l'estrella de la Legió d'Honor en brillants. A més hi ha alguns joiells i adreços de diverses classes.

Es parla d'una altra peça curiosa el 21 de novembre de 1871; es tracta d'una joia preciosa realitzada al taller dels Masriera la qual consistia en un mirall de mà amb marc d'ivori enriquit amb incrustacions d'or, pedres precioses i delicats esmalts; portava a més adorns cisellats i una orla que rodejava el cristall en la qual hi havia la inscripció en lletres d'or sobre fons d'esmalt blau. D'una altra classe és la joia descrita el 28 de setembre de 1881; és un ric adreç de brillants muntats a l'aire i combinats amb perles de gran valor que s'exhibia a la joieria Cabot. El 31 de desembre de 1882 es comenta una cigarrera de plata en forma de jardinera, que s'exposava a la joieria Macià; era un regal dels alumnes de Literatura grega i llatina de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona a llur Catedràtic Dr. Manuel Soriano. Una altra vegada és un producte dels Masriera el que provoca el comentari del 20 de març de 1883; a la seva botiga s'exposava una polsera amb què la ciutat de Lleida obsequiava a Emerenciana Wehrle per un concert de cant i piano.

Hom pot incloure en aquest apartat un fermall de diamants, exposat a la joieria Bruny que s'ofrenava al Crist de Lepant de la catedral barcelonina (5 d'abril 1884) i un altre fermall amb esmalts i pedres precioses, d'estil «bizantí» i cisellat per l'orfebre Guimet, que es destinava a subjectar un nou mantell de la Mare de Déu de la Mercè (24 setembre 1884).

Com a medallons són qualificades algunes joies que semben diverses a jutjar per les descripcions. Una fou oferta al mestre Eusebi Dalmau per l'encert en la direcció de l'òpera «Aida» al Liceu; era d'ònix en forma d'escut i fou realitzada pel joier Antoni Comas (18 maig 1877). Després de la temporada de banys de mar, els fills del general Martínez Campos regalaren al propietari dels «Baños Orientales» una leontina amb medalló, de l'orfebre F. A. Carreras, que contenia els seus retrats i les inicials (6 setembre 1877). Un altre medalló d'or i platí, obra de l'orfebre Josep Monés, fou regalat pels veïns de La Jonquera (Girona) al general Arando, que el 1875 foragità els carlins de l'esmentada població (6 octubre 1877), i, finalment, fou obsequiat amb un medalló de la casa Masriera el director de la «Compañía del Ferrocarril de Francia», Claudi Planés, per part d'alguns accionistes de la companyia. La darrera referència que tenim en aquest apartat correspon al 4 de juny de 1888 quan Josep Masriera, com a director de la casa Masriera, mostrà a la Reina dues de les joies que la casa havia cisellat per a participar a l'Exposició Universal de Barcelona; una d'elles era un collaret de senyora, d'or i pedres precioses, magnífic i ben treballat.

2.2.2.

ORFEBRERIA DE CARÀCTER DOMÈSTIC. — En aquest segon sector de l'ampli apartat de l'orfebreria de caràcter civil es poden incloure més quantitat d'obres produïdes pels nostres orfebres; algunes d'elles són peces força característiques d'aquesta centúria, tant com poden ser-ho les espases i les corones honorífiques estudiades al sector precedent.

2.2.2.1.

ESCRIVANIES. — Són peces que es realitzaren en quantitat sorprenent.

- 31 Formen un conjunt que hem d'encapçalar amb la que fou realitzada al taller de l'argenter barceloní Antoni Rossell (26 febrer 1849) amb la col·laboració del cisellador Josep Pomar, per al «Regimiento de Caballería de Santiago». Es tracta sens dubte d'una obra singular, amb un pes superior a les 250 unces, de plata i d'un valor de quasi mil duros; hi abundava la decoració formada per corones i rams de llozer, cascs, cuirasses, llances, carrabines i altres armes d'ús al Regiment, diverses inscripcions i la reproducció d'unes tendes de campanya on hi havia el tinter i la sorrera. Un altre Regiment, en aquest cas el de «Castilla», encomanà una altra escrivania que és realitzà al taller de l'orfebre Josep Artigas (12 novembre 1852). Tenia també el tinter i la sorrera figurant tendes de campanya al mig de nombrosos trofeus militars, al centre sobreixia una piràmide coronada per un lleó, símbol de la lleialtat i del poder, i hi figuraven escrits els noms dels que havien estat els caps del Regiment, deixant lloc per als que hi poguésser haver més endavant. El mateix orfebre J. Artigas consta com autor d'una altra escrivania, que es considera de bon gust i excellent execució (16 octubre 1859), que havia de ser regalada a l'arquitecte F. D. Molina en testimoni de gratitud que li tributava la Junta administradora del nou temple, obra seva, edificat a Canet de Mar i dedicat a la Mare de Déu de la Misericòrdia. Entre els detalls ornamentals que hi figuren s'hi troba una còpia exacta de la façana gòtica del santuari. El 1860 (24 maig) es projecta la realització d'una escrivania que algunes persones de Barcelona volien regalar a l'aleshores ministre d'Hisenda, Pedro Salaverria, sense que se'n concreti l'artífex.

El 6 de novembre de 1862 estava ja enllestida l'escrivania de plata amb esmalts, elaborada per Joaquim Fàbregas amb la col·laboració del cisellador J. Escriu, la qual, en nom del Comerç i la Indústria de Barcelona, es regalava a Ignasi Llasera, governador de la província. El dibuix era original de Josep Manjarrés, catedràtic de l'Escola de Belles Arts de Barcelona. En la seva decoració hi havia inclosos escuts de la ciutat i alguns elements allegòrics, com el mussol (al·lusiu a la Meditació) al tinter, i la mà alada (que recorda l'Activitat) al capdamunt de la sorrera, acompanyats per la Temperància i la Serenitat respectivament. El Valor i la Vigilància es representen amb un gall, que està al cim de la campaneta. Circumdant el pedestal es representa una corona d'olivera, com a premi de les virtuts cíviques. Pocs mesos després J. Fàbregas fou agraciats per la Reina amb el títol de diamantista, orífex i esmaltador de Cambra amb el permís d'ostentar a la seva fàbrica l'escut de les armes reials (13 gener 1863). Una altra escrivania de plata es menciona que s'exposa als aparadors de la joieria Cabot, del carrer de la Plateria (16 octubre 1874). Fou regalada pel «Regimiento de Infantería de San Fernando número 11», al seu coronel Francisco Urtasun y Fernández; als seus angles ostentava quatre grius, al·lusió a la Força, que foren modelats per Rossend Nobas, escultor. Al centre damunt d'un pedestal que servia de dipòsit d'obles, un grup de banderes, canons, fusells i altres objectes de caràcter militar; al peu del grup l'escut d'Espanya, d'or, sense cap classe de corona.

A l'any 1878 corresponen un parell de referències. Una d'elles (19 març) fa al·lusió a l'escrivania de plata daurada, amb els atributs de la Facultat de Dret, realitzada a la joieria Cabot, i amb la qual els alumnes de Dret Civil obsequiaven a llur catedràtic Josep Maria Planas. L'altra es refereix a una escri-

vania de la plateria Macià, amb atributs de la Poesia i de la Música i d'estil neogrec, que havia de ser el premi d'un certamen poètic que s'havia de celebrar al Centre de Lectura de Reus (29 juny). Seria interessant tanmateix l'escrivania de plata i or que s'exposava a la joieria i argenteria Suñol, del carrer de Ferran (25 desembre 1880); al seu centre portava una figura que sostenia un pergami amb una dedicatòria de la casa armadora Sala i Vidal al juriconsult Frederic Nicolau per la seva defensa de l'abanderament de vaixells. Era sens dubte una joia de gran mèrit en la qual col·laboraren l'escultor Rossend Nobas i els germans Torruella, molt coneguts per aquesta classe de treballs.

Continua el gust per aquestes peces els anys següents, i en tenim algunes referències, com la del 4 d'abril de 1881, que ens indica que fou regalada una scrivania de plata al batlle interí de Barcelona Francesc Rius i Tauler, cisellada als tallers Masriera i amb dedicatòria de l'Ajuntament de Barcelona. Pocs dies després, el 19 de maig, s'exposava a la joieria de F. A. Carreras una altra scrivania de plata que els empleats de l'Ajuntament de Sarrià dedicaven a Ramon Miralles, batlle president d'aquell ajuntament. Cal incloure en aquest apartat el tinter de plata d'estil pompeïà i amb el bust del poeta Pedro Calderón de la Barca, que fou el premi concedit per l'Ajuntament al certamen organitzat per la Reial Acadèmia de Bones Lletres amb motiu del segon Centenari de la mort de Calderón. Va ser adjudicat a Antoni Rubió i Lluch (26 maig 1881). La següent referència ja correspon al 14 de gener de 1891, data en que s'exposava a la joieria Masriera una bella scrivania que la Comissió d'auxili als damnificats pels terratrèmols d'Andalusia de 1884, a Barcelona, acordà regalar a l'arquitecte de Granada J. Montserrat i Vergés, autor dels edificis construïts al poble d'Arenas del Rey amb el producte de la subscripció feta a Barcelona. Finalment, el 3 de maig de 1895, s'exposava a la joieria de Jaume Oms una scrivania de plata de dimensions considerables (50 cm. de llarg, 30 cm. d'ample) que el batlle de Terrassa dedicava a aquell Ajuntament com a record de la seva gestió en aquella corporació. Era de plata massissa amb delicades decoracions cisellades entre les quals hi havia l'escut de Terrassa, el de l'Ajuntament i la dedicatòria corresponent. Sembla que encara es conserva aquesta scrivania presidint la cambra de sessions de l'Ajuntament de Terrassa. Constitueix sens dubte un excellent colofó per a aquesta sèrie que és una de les més remarcables de l'orfebreria barcelonina d'aquesta centúria.

2.2.2.2.

GERROS. — Peces de caràcter eminentment decoratiu eren els gerros, dels quals tenim alguna referència. S'inicien aquestes el 24 de desembre de 1878, data en què es mencionen dos gerros de bronze, exposats a la joieria Masriera, que s'elogien per la perfecció de llur cisellat, especialment el dels grius que feien de nanses. Dels mateixos tallers era un gerro de plata oxidada amb ornaments sobredaurats d'estil renaixement i un medalló amb el retrat de Calderón, que era el premi que oferí la Diputació Provincial pel certamen del II Centenari de la mort de Calderón organitzat per l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (26 maig 1881). Novament es cita el nom dels Masriera amb relació a un gerro de plata de grans dimensions, cisellat, per a figurar a l'Exposició Universal de Barcelona de 1888. Tenia figures esculturades del mateix metall i un fistó de flors i fulles d'or cisellat amb brillants. El 4 de juny Josep Masriera, director de la casa, el presentà a la reina que l'elogià per la seva riquesa, ben acabada

3 execució i pel seu dibuix artístic; el 23 de desembre d'aquest any 1888 s'exposava a la botiga del carrer de Ferran, i el 22 d'agost de 1889 es comentava la seva exhibició a l'Exposició Universal de París del citat any. Sembla que aquesta classe d'obres eren una especialitat de la joieria Masriera, ja que a la mateixa joieria es refereixen altres notícies sobre gerros. Un d'ells es féu per encàrrec (20 maig 1890) dels expositors de Catalunya i Balears per a obsequiar a C. Prevet, Comissari de França a l'Exposició de Barcelona de 1888 i protector dels expositors espanyols a la Universal de París de 1889; fou dibuixat per Josep Masriera, que també dirigí la seva realització. Era de petites dimensions, de línies senzilles i elegants i incloïa en la seva decoració diferents medallons d'esmalt a l'estil de Limoges. En aquests esmalts, pintats i decorats totalment per Lluís Masriera, es representaven figures de les Ciències i de les Arts. El 28 de juny de 1894 s'exposava en aquesta joieria un plat i dos gerros, de plata, en estil del segle XVI destinats a una família barcelonina. Al centre del plat hi figurava una composició escultòrica al·lusiva a la Pau, i als gerros hi lluien dos grans esmalts, d'estil Limoges, realitzats per Lluís Masriera. Un altre gerro es féu per encàrrec de l'Ajuntament de Logronyo, i en aquest cas s'adoptà l'estil neogrec, amb elegants línies i molt ben modelat (21 abril 1896). Era de plata i hi havia inserits alguns medallons d'esmalt amb vistes de la ciutat de Logronyo, també realitzats per Lluís Masriera. Es va fer per a regalar al polític Práxedes Mateo Sagasta.

2.2.2.3.

BUSTOS I GRUPS ESCULTÒRICS. — Amb la lògica finalitat decorativa foren realitzades algunes peces que en certa manera podrien situar-se en el camp de l'escultura per la forta proporció que aquesta branca de l'art té en el seu plantejament i desenvolupament. El 1852 (25 desembre) s'exposà a la botiga dels Masriera i fills un complex element sumptuari de notable efecte, molt a propòsit per a decorar un sumptuós saló, que constava de tres cossos; el primer era quadrilong, sostingut per quatre quimeres de plata col·locades als angles i al centre un rellotge. El segon estava constituït per un canelobre de plata amb diversos braços i, al tercer, hi anava un grup de tres nens, d'excellent labor de cisell que, recolzant-se els uns amb els altres, sostenien un gerro de cristall amb el qual es rematava el conjunt. La plata, combinada amb esmalts vermells, era el material bàsic. També a la casa Masriera s'exposà (2 maig 1875) un bust de plata del mestre Pedrell que els socis del «Casino Artesano» de Tortosa acordaren regalar-li per l'èxit de la seva primera òpera «L'Ultimo Abenzerragio» l'any anterior; fou modelat per Rossend Nobas i cisellat per J. Escriu.

Per diferents conceptes és interessant la notícia del 26 de novembre de 1875. La Diputació de Barcelona, mostrant el seu agraïment al general Martínez Campos per la pacificació de Catalunya, no li oferí l'espasa d'honor, com era corrent anys enrera, sino que pensà fer realitzar una estatueta de plata oxidada on es representés la província de Barcelona en l'acte d'oferir una corona de llorer al pacificador. S'organitzà un concurs al qual es presentaren tres esbossos i la Comissió designada a l'efecte escollí l'esbós presentat pel jove escultor Joan Roig. Sobre el possible desenvolupament posterior d'aquesta idea no en sabem res.

Més endavant, el 18 de març de 1881, a la botiga de l'argenter Costa, del carrer de l'Argenteria, s'exhibia una peça que estava constituïda per un pedestal de marbre negre per a un bust de Justinià al peu del qual hi havia les dotze taules de la llei, tot de plata, amb els atributs de la Justícia que eren de plata sobredaurada. Era un regal que els alumnes de segon curs de Dret Romà oferiren a llur catedràtic Josep Samsó i Ribera. Interessants són algunes notícies d'aquests anys. Una d'elles correspon al 7 de juliol de 1878; fa al·lusió a un grup de caràcter simbòlic realitzat als tallers de la joieria Oñós, que es lliurà al cònsol dels Estats Units amb motiu de l'aniversari de la independència d'aquell país. Estava constituït per una columna que suportava un globus terraquí rematat per una àguila i l'escut dels E.U.A. Al centre de la columna hi anaven tres fletxes amb una branca de llorer, i al peu atributs de Ciències i Arts, la Indústria i el Comerç, a més de la dedicatòria. Una altra és del 22 de març de 1882, data en què era exhibida a la joieria Cabot una estatueta de Mercuri, de plata oxidada, segons un model de l'escultor J. Gamot, sobre sòcol d'ònix amb adornaments daurats. Acompanyaven l'estàtua dos gerros del mateix ònix al peu amb adornaments de plata daurada. Aquest grup estava destinat a la decoració de la xemeneia d'una important residència barcelonina. Més tard, el 23 de desembre de 1887, i en el curs de l'acostumada exhibició que els joiers celebraven, igual que altres comerciants barcelonins, amb motiu de les fires de Sant Tomàs, figurava als aparadors de la mateixa joieria Cabot una estatueta de bronze platejada representant la «Justícia que domina la Força», segons model de l'escultor E. Arnau.

Un cop més la joieria dels germans Masriera és comentada en relació a una important obra que exposaven a la seva botiga (2 juny 1889). Era un grup de plata massissa, encàrrec del Derby Club de Rio de Janeiro (Brasil) com a premi d'un concurs hípic, realitzat d'acord amb un model de l'escultor Josep Reynés. Representava la princesa Isabel, filla gran de l'emperador del Brasil Pere II i comtessa d'Eu, que fou hereva del tron des d'aquest any 1889, en el moment en què atorgava el decret del 13 de maig que abolia l'esclavitud. Als seus peus a l'esquerra del grup, se situava un esclau negre en expressiva actitud d'agraïment. També als tallers dels germans Masriera es realitzà un grup de plata (16 febrer 1896), modelat per l'escultor E. Arnau, que els accionistes de «La España Industrial» regalaren a Maties Muntadas, director de la citada empresa. Estava constituït per la figura d'Espanya amb un lleó al costat; al peu apareixia la dedicatòria i els escuts d'esmail de les províncies catalanes.

2.2.2.4.

PLAQUES HONORÍFIQUES. — Un grup de particular importància està constituït per algunes plaques en relleu de caràcter netament honorífic i decoratiu. Les primeres notícies les trobem el 16 i 18 de març de 1876, en què es cita una placa d'or que l'Ajuntament de Barcelona regalava al general Martínez Campos com a conseqüència de l'acord de declarar-lo fill adoptiu de la ciutat. Realitzada a la joieria dels Masriera, formava una placa rectangular rodejada d'un marc; a una banda l'escut de Barcelona d'or i esmalts sostingut per dos grius perfectament cisellats; al centre, gravat, l'acord de l'Ajuntament que el declarava fill adoptiu. El seu valor es xifra en uns 5.000 duros, dels quals uns 2.000 duros corresponien a l'or emprat. Interessant seria també la placa d'or i plata amb esmalts, sobre fons d'ivori que es tancava amb un marc de banús. S'exposava el 19 d'octubre

35 de 1880 i es realitzà al taller del joier Feliu i Companyia, del carrer de Ferran. Era un regal que els empleats del ferrocarril de Sant Joan de les Abadesses feren al director gerent de la companyia Fèlix Macià i Bonaplata; portava al centre el segell de la Societat cisellat, sobre un grup amb els atributs de l'enginyer i del miner, i als costats carteles amb els escuts de Barcelona i Girona, cisellats i esmaltats.

Vàries i de divers nivell són les notícies que corresponen a l'any 1881. El 18 de març hi ha una senzilla peça a la joieria Salvador Masriera; era una fulla de plata en forma de pergamí a l'extrem de la qual sortia enrotllada una palma de plata sobredaurada. Al centre hi hanaven els noms dels 42 practicants de l'Hospital de la Santa Creu que la regalaven a Josep Terradas, prior del citat hospital. Pocs dies després es comenta (24 abril) la placa d'or i plata, realitzada per la casa Cabot, que portava la inscripció «Villanueva declara hijo adoptivo a Víctor Balaguer el 28 octubre 1880», i el següent dia 21 de maig, es parla d'una altra de la mateixa joieria Cabot amb la inscripció «Al Exc. Sr. D. Isidro Muntadas y Campeny los empleados de La España Industrial... 15 de mayo 1881»; es tracta d'una placa de plata sobre marbre obscur, amb greca d'or a l'orla i un relleu que representava la Fàbrica; i finalment, el 25 d'agost, una placa de plata oxidada, amb productes del camp i estris de conreu en relleu sobre marbre negre, que era un dels premis que s'oferien en un certamen literari que s'havia de celebrar a Granollers, i que fou realitzada als tallers Masriera. El 13 de maig s'exposava a la joieria Costa, del carrer de l'Argenteria, una placa de marbre negre amb incrustacions d'or i plata; havia estat oferta per la Diputació Provincial de Barcelona com un dels premis dels Jocs Florals de València. Una placa de plata fou oferta per les societats Catalanista i Catalana d'Excursions Científiques als cantants de l'opereta catalana «A la voreta de la mar» amb música del mestre Goula (27 maig 1881).

A la joieria Masriera es realitzà la placa de plata que l'Ajuntament de Valls (Tarragona) regalà a Francesc Gumà i Ferran; hi consta que se'l nomenà fill adoptiu per haver realitzat el ferrocarril de Valls a Vilanova i la Geltrú i Barcelona (10 febrer 1883). També fou declarat fill adoptiu, en aquest cas de Sants, Francisco Romero Robledo per haver restituit al citat poble la seva autonomia municipal; per aquesta raó li fou regalada una placa de plata realitzada a la joieria Cabot amb la inscripció en què constava el fet; a l'entorn hi anava una orla cisellada amb la Immaculada en esmalt, patrona de Sants, representacions del Comerç i de la Indústria i diferents florons decoratius (20 maig 1885). El 7 de juny de 1887 eren els socis de la «Academia Científico Mercantil» els qui dedicaven una placa de plata cisellada a Antoni Torrents i Monner, comptador de la Diputació i autor de llibres de càlcul mercantil. Fou realitzada a l'argenteria Macià i imitava un pergamí enrotllat sostingut per una branca enllaçada amb l'escut de l'esmentada Acadèmia. El 21 d'octubre d'aquest mateix any 1887 es comenta una placa de plata amb un baix relleu que representa la Indústria i era un dels premis que s'oferien pels Jocs Florals de l'Havana. Envoltat el relleu una branca de llozer esmaltat i una palma daurada lligada amb un cinta. Es realitzà a la joieria de Pere Sastre, del carrer de Ferran. Les últimes referències que disposem corresponen a una sèrie de realitzacions de la casa Masriera. El 21 de febrer de 1890 se citen en relació a una

placa commemorativa de gran volum dedicada al compte de Rius per la **Junta d'Obres del Port de Tarragona**. El projecte era de Masriera, el modelat de l'escultor Josep Reynés i l'estil adoptat el renaixentista; hi figurava l'escut del compte, en or cisellat i esmalts, la vista general del port de Tarragona en baix relleu, una matrona en alt relleu que feia al·lusió a la ciutat i la dedicatòria. Ben segur que representà una novetat la placa exposada en aquesta joieria el 5 de febrer de 1884; estava dedicada per la «Asociación de Navieros y Consignatarios de Barcelona» al seu president Frederic Nicolau. Era de ferro damasquinat, obra de Manuel Beristain, amb un marc de plata on hi figuraven atributs de la Marina i ornaments policromats. Poc després (7 març 1884) es comenta la placa que s'exposava a la joieria Guimet; hi figurava el títol de fill predilecte de la vila d'Artés (Barcelona) a favor de Ramon de Rocafort i Casamitjana. Hi destacaven els escuts d'Artés i de Rocafort i quatre grups alegòrics de plata cisellada. Es comenta, el següent 20 de març, una altra placa de plata amb alegoria de l'Arquitectura; fou dedicada per la Casa Provincial de Caritat al mestre d'obres Domènec Balet i s'exhibia a la joieria Cabot. Novament és la joieria Masriera el lloc on s'exhibia (12 novembre 1892) una placa de plata el marc de la qual estava cisellat amb ornaments renaixentistes, que diferents individus de les classes passives de l'exèrcit dedicaven al general Federico Ochando. El dibuix era obra de Josep Masriera. També era interessant la que exposava Masriera el 28 de juny de 1894; es tracta d'una placa amb temes decoratius de caràcter alegòric que al·ludien a la **Indústria** i el **Comerç**, amb motius escultòrics realitzats per E. Arnau, com una àguila amb les ales esteses i l'escut de Barcelona, d'or. Havia estat encarregada pels directors, Junta de govern i personal del Banc de Barcelona en honor del seu fundador Manuel Girona. Finalment, cal anotar la intervenció dels Masriera (21 abril 1896) en una placa de plata oxidada amb aplicacions d'or i esmalt, excellent baix relleu i alguns medallons d'esmalt, obra de Lluís Masriera, realitzada per encàrrec de l'Ajuntament de Logronyo per a regalar-la al seu afavoridor Amós Salvador. I per a cloure aquest apartat mencionarem la placa de plata que els veïns de Sant Feliu de Codines regalaren a l'Orfeó Català (19 octubre 1900).

2.2.2.5.

OBJECTES DIVERSOS. — En aquest apartat cal agrupar diferents objectes que es mencionen aïlladament, com els rellotges de sobretaula, safates, palmatòries, centres i serveis de taula, jocs de te, de plata, de cafè, copes, etc., de gran valor artístic. És interessant la referència del 18 de gener de 1856 que assenyala que a la botiga de l'argenter diamantista Pere Soler s'exhibia un magnífic servei de te, de plata, per a dues persones, molt ben realitzat. Constava d'una tetera, vas per a la llet i dues tasses amb els seus platets, tot col·locat en una gran safata adornada amb dibuixos preciosos. Al centre d'aquesta safata hi havia una inscripció dedicant l'obra al marí Manuel Sivila, capità del port, per part del comerç de Barcelona l'1 de gener de 1856. Es fa esment que algunes peces havien estat portades d'Alemanya, però que les altres, i entre elles la safata, s'havien realitzat íntegrament als tallers Soler sense que es notés la diferència entre unes i altres. És interessant també la referència dels dies 28 d'agost i 26 de setembre de 1862 a una copa que havia de ser premi d'un concurs de societats corals que havia de celebrar-se als

37 Camps Elisis de Barcelona. L'oferia l'Ateneu Català de la Classe Obrera, era de plata daurada, còpia exacta d'una copa etrusca existent al Museu Campana o Museu Napoleó, de París, i s'elaborava al taller de l'argenter Oñós. Portava al peu una inscripció dedicada a la música pastoral de J. A. Clavé. Es parla d'una altra copa el 17 de maig de 1871; era de plata, realitzada als tallers Masriera i oferta per Antònia Secanella de Blanch al poeta Francesc Pelayo Briz, en record d'haver estat elegida reina dels Jocs Florals celebrats aquest any. També els Masriera realitzaren una preciosa copa per a joies, amb el peu de plata i la tassa de pedra àgata d'una sola peça; la destinaven a la subscripció en favor de les famílies d'uns naufragats del Cantàbric (15 juny 1878).

Cal destacar una altra obra d'art mencionada el 8 d'octubre de 1873; era un retrat d'esmalt d'una dama, enquadrat per un elegant marc d'or mat, de més grans dimensions del que era habitual en els retrats d'aquesta classe, que era una especialitat dels Masriera. De notable dibuix, excellent modelat i colorit molt menys convencional del que s'estilava en els esmalts. Aquesta obra estava signada per J. Pelegrí, un dels artistes que als tallers dels argenters Masriera es dedicava exclusivament a la pintura a l'esmalt, i responia a una comanda d'una distingida persona de Madrid. Un altre retrat d'esmalt, d'un industrial barceloní aquest cop, de grans dimensions tenint en compte aquesta tècnica, s'exposà a la citada joieria (22 febrer 1881). Col·locada sobre marbre negre i amb marc de bronze i or cisellat, fou la darrera obra realitzada per l'esmaltador Josep Pelegrí († 1880). També hi havia a la joieria Masriera (31 març 1874) un pupitre de rica fusta amb esmalts i relleus de plata i or, obsequi que es dedicà a l'empresari del Teatre Principal, Albert Bernis, per la seva realització de l'espectacle «La redoma encantada», de J. E. Hartzzenbusch. Seria interessant la visita a les joieries del carrer de Ferran els dies de les fires de Sant Tomàs de 1878 (24 desembre) per la diversitat de les obres que s'hi exposaven. A la dels Masriera, collarets de perles i maragdes; a la dels Fills de P. Soler una variada col·lecció de joies i especialment un plat o escut de ferro amb plafons d'or i de plata acuradament cisellats; a la d'Oñós un pentinador de plata daurada i oxidada, i a la de F. A. Carreras un centre de taula, de plata mat i brunyida, amb flors artificials, a part d'altres peces que ja han estat comentades en apartats precedents. També seria interessant la visita a l'Exposició General de les Quatre Províncies Catalanes, celebrada al nou edifici de la Universitat (27 octubre 1871), en la qual els expositors del ram de l'orfebreria hi escassejaven, però els que hi havia eren de gran qualitat.

Hi sobresortia la casa Soler, per les seves joies i objectes d'argenteria entre els quals destacava una espasa d'or i, especialment, la dels Masriera per un joc de cafè, joies amb esmalts pintats, canelobres i un medalló amb retrat rodejat de pedres precioses. Als salons del Palau Episcopal de Barcelona es celebrà una singular exposició dels objectes que aquesta diòcesi enviava al papa Lleó XIII amb motiu del seu jubileu sacerdotal. Lògicament eren de caràcter religiós, no obstant això alguns dels objectes presentats es podrien incloure en aquest apartat civil. Uns mesos després (24 desembre) es comenta una palmatòria de plata amb incrustacions d'or, destinada a Lleó XIII i realitzada pels germans Torruella segons projecte de Joaquim Codina i Matalí, que sens dubte seria una peça curiosa. El cos era format per la barca de Sant Pere, sobre l'esfera terrestre i menada per dos àngels. A la popa hi havia la Immaculada amb Sant Miquel desviant el dimoni en forma de serp entortolligada al

timó, i a la proa l'escut de Lleó XIII amb un grup de lliris per a sostenir la vela i la palmatòria, que es recolzava en unes urpes de lleó.

Tenim també referència d'unes arquetes que caldria destacar. Una d'elles s'exposà a la joieria dels Fills de P. Soler, i es comenta el 2 de juny de 1878; era de ferro amb incrustacions d'or i plata i es recolzava sobre quatre grius molt ben cisellats. Uns anys després s'exposava a la mateixa joieria una altra arqueta (12 octubre 1882), també de ferro amb obratges damasquinats d'or i plata, obra de Manuel Beristain que tenia tallers dedicats a aquesta especialitat a Eibar (Guipúscoa) i a Barcelona. Tenia forma quadrangular, sostinguda per quatre peus de bronze, i en les quatre cares hi havia relleus ornamentals renaixentistes cisellats sobre fons d'or amb marc damasquinat en or i plata, material que també decorava la coberta on descansava un lleó de bronze que sostenia l'escut de la família per a la qual fou realitzada l'arqueta. Una altra es comenta el 13 d'octubre de 1888; era de plata sobredaurada amb esmalts i fou construïda als tallers Cabot per encàrrec d'un membre de la noblesa catalana amb l'objecte de guardar-hi documents nobiliaris. El dibuix era original d'Emili Cabot i seguia en la seva estructura i decoració l'estil hispano-musulmà i en particular el d'una arqueta del Museu Arqueològic Nacional. A cada una de les cares hi portava arabescs de poc relleu i escuts esmaltats; els reforçaments i els panys anaven també cisellats amb subjecció del mateix estil.

A la citada joieria Cabot s'exposaven, el 23 de desembre de 1888, un gran plat cisellat d'estil neojaponés i un guarniment de taula, de plata, i el 9 d'abril de 1893, alguns treballs encarregats per famílies barcelonines; es tractava d'un rellotge de sobretaula, de plata, amb ornaments cisellats i figuretes, i un joc de cafè, també de plata, decorat amb animades figuretes infantils i escuts heràldics, que s'havien realitzat segons dibuixos originals d'Emili Cabot. Els tallers de la joieria Masriera també hi van participar i el 16 de juliol de 1889 s'exposaren dues magnífiques obres. Una d'elles fou una arqueta tramesa a la reina pel batalló de «Cazadores de Alfonso XIII», de guarnició a Puerto Rico, a dintre de la qual hi havia un pergamí d'adhesió. Era de plata cisellada i portava al mig els escuts d'Espanya i de Puerto Rico esmaltats; al damunt, les inicials del Rei i de la Reina sobre fons blau. L'altre era un plat de plata repussada, obsequi dels fariners al diputat Frederic Nicolau per la seva defensa de la indústria farinera al Congrés. Més endavant se'ns informa que el 15 d'agost de 1890 s'exposava a la seva botiga del carrer de Ferran una arqueta de plata per a contenir un pergamí, realitzat per A. de Riquer i dedicat al pintor Baldomer Galofre, i el 24 de desembre del mateix any es comenta una altra arqueta de plata repussada i estil renaixentista amb relleus que alludien a l'Enginyeria, a més de l'escut de la Companyia de FF.CC. de Sant Joan de les Abadesses, els empleats de la qual la regalaven a llur ex president Fèlix Macià i Bonaplata. Sembla ser més interessant l'arqueta d'aquest taller dels Masriera que s'oferí a Manuel Planas i Casals amb motiu d'haver obtingut la gran creu de la «Orden de Isabel la Católica» (13 maig 1891). Era de plata amb aplicacions d'or cisellat, requadres amb esmalts als costats principals on es representaven les Virtuts cardinals, obra de Lluís Masriera. Anava muntada sobre quatre lleonets de plata modelats per l'escultor Eusebi Arnau i es destinava a guardar pergamins d'homenatge realitzats per Alexandre de Riquer. Podríem afegir encara una sèrie de referències al·lusives a peces menors que, si més no, ens demostren la varietat de realitzacions i inquietuds dels artífexs

39 i dels barcelonins d'aquells anys. Així, a la joieria Cabot, s'exhibien (13 gener 1878) uns canelobres d'estil renaixement amb excel·lents combinacions de plata, daurada, oxidada, brunyida o mat, i un joier la tassa del qual era de riquíssim jaspi obscur; el 25 d'abril d'aquell any es comentava un pensament d'or i plata, obra dels artífexs Antoni Porta i Joaquim Rodríguez de Alcàntara, que la societat Jocs Florals de Catalunya oferia a la millor elegia en el certamen obert pel Centre Gracienc; la del següent 4 de juny, que alludeix a una rosa d'or, obrada als tallers Masriera i oferta pel Cercle de Reus al Centre de Lectura de la mateixa ciutat per al certamen literari que s'hi havia de celebrar l'immediat dia 30, i la que ens recorda l'exhibició a la mateixa joieria d'una curiosa gàbia de plata oxidada, a l'interior de la qual apareixia la figura del domador M. Bidel i la de la lleona Zaida, figures també fetes en plata (29 juny 1878). Una altra curiosa notícia (11 febrer 1881) alludia a una barca de pesca, de plata, amb una estrella de plata al pal, realitzada a la joieria dels germans Soler, que era el regal ofert pel bisbe de Cadis Jaume Català pel certamen que havia de celebrar-se a la diòcesi amb motiu del centenari de Calderón. Una vegada més es cita la joieria Masriera (24 desembre 1890) amb motiu de l'exhibició d'un plat repussat amb esmalts, d'estil Renaixement, i algunes joies, entre elles una polsera, de dibuix molt nou i també d'estil renaixentista.

3.

PARTICIPACIÓ DELS ORFEBRES BARCELONINS EN LA VIDA CIUTADANA

L'activitat dels orfebres barcelonins està fortament integrada a la vida ciutadana. A part de la seva col·laboració tradicional com a realitzadors dels objectes preciosos que, des de temps molt remots, van enllaçats amb la idea de la jerarquia, de la manifestació externa del poder, tant en l'esfera religiosa com en l'àmbit civil, van participar intensament en els moments de certa solemnitat com a proveïdors de les peces que poden incitar a l'emulació i per això són ofertes com a premi en concursos hípics o literaris, per exemple, o de les que provoquen el desig de possessió per l'atractiu que exerceixen, i llavors advertim que solen ser els realitzadors dels objectes preciosos que figuren en els freqüents sorteigs que s'organitzaven, particularment amb finalitats benèfiques. Com a exemple d'això primer, a part dels premis acostumats en els Jocs Florals de Barcelona, tenim els oferts en altres concursos, com el de Societats corals que havien de celebrar-se als Camps Elisis barcelonins (28 agost 1862); el certamen literari en honor de Cervantes per celebrar a Tarragona (8 abril 1881) o l'organitzat per la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona per a commemorar el II Centenari de la mort de Calderón (26 maig 1881). Com a mostra de la difusió d'aquestes solemnitats podrien citar-se els premis destinats a sengles certàmens literaris celebrats a Granollers, amb motiu de la seva festa major (25 agost i 6 setembre 1881), i a Valls (3 gener 1883), amb motiu dels quals es mencionen peces realitzades als tallers barcelonins de més renom, com ara els de Macià o Masriera. Aquest costum subsisteix fins a finals de segle, com ho demostren els premis que es mencionen (7 novembre 1898) per al certamen internacional convocat per l'Acadèmia Calassància i realitzats per artífexs diversos, que també són citats. En un altre sentit semblen de superior importància la placa de plata amb un baix relleu allusiu a la Indús-

tria que fou un premi ofert per als Jocs Florals de l'Havana (21 octubre 1887) i singularment el grup de plata massissa encarregat pel Derby Club de Rio de Janeiro per a oferir-lo com a premi d'unes carreres de cavalls que s'havien de celebrar en aquella ciutat (2 juny 1889). Fou realitzat a la joieria Masriera. És curiosa la referència als objectes de plata i or, realitzats a la joieria de Jaume Ribot i regalats per la Societat Antiga de Sant Antoni de Pàdua a les persones que prenguessin part en el vals dels socis (13 juny 1881), i molt abundants les que es relacionen amb les funcions organitzades a benefici d'alguns artistes. Per mostra podem citar la que se celebrà al Teatre de la Santa Creu (2 juny 1881) a benefici del tenor Roberto Stagno; en ella li foren lliurades com a regal nombroses peces d'orfebreria, com un rellotge d'or amb la seva leontina, un anell de brillants i robins, un ram de llorer i tres corones de plata, un anell per a corbata, un joier d'or i plata, a part d'altres objectes de menor preu.

Amb fins benèfics eren organitzats sorteigs en els quals moltes vegades els premis eren peces d'orfebreria. Així podem mencionar la copa per a joies que la casa Masriera regalà a fi d'engrossir la subscripció en favor de les famílies dels naufrags del Cantàbric (15 juny 1878). Bastant freqüents i organitzades de manera sistemàtica eren les rifes en benefici de l'Hospital de la Santa Creu, com les de l'1 de gener i 16 de juliol de 1850 en les quals els premis foren una escrivania i un parell de candelers amb el seu platet i espaviladera, tot de plata; unes arracades de maragdes i diamants; unes arracades de diamants; sis coberts de plata, una palmatòria i una peça per agulles de cap, un parell de candelers amb bleners i una peça per a servir cigars a taula, és a dir, objectes que serien d'ús habitual en vivendes d'un cert nivell econòmic.

Una altra mostra de la participació dels orfèvres a la vida barcelonina la tenim en l'evident esforç que realitzaren diversos argenters per a realçar les fires de Sant Tomàs. En aquest sentit són constants les referències que proporciona el DIARI'O respecte als comerços de tot tipus que en aquestes dades (23 de desembre) s'enriqueixen i endiumengen, amb vistes segurament a les immediates festes nadalenques que provocarien un augment en llurs vendes. Entre aquests establiments figuren normalment algunes joieries, que gairebé sempre són les mateixes, les de P. Soler, F. A. Carreras, Vídua i Fills de F. Cabot, Masriera, Oñós, Macià, Suñol, etc. Són particularment interessants els comentaris que acompanyen la notícia ja que ens reflecteixen una atmosfera general de la vida barcelonina. Advertim la diferent esperança que alena sota les notícies publicades els anys 1891, 1896 i 1899, per exemple. L'any 1891 (23 desembre) hom indica que va desapareixent el costum d'aconduir les botigues per aquestes dades però, malgrat tot, les joieries són potser les que es distingeixen més pel que exhibeixen. Entre d'altres, a la d'en Suñol hi havia un raïm de dimensions naturals els grans del qual eren grossos brillants i les fulles diamants muntats sobre plata, i a la d'en Cabot una còpia de l'històric arbre de Guernica per encàrrec d'un basc. En 1896 (23 desembre) s'indica que els joiers, com la gran majoria dels establiments, no havien arranjat expressament llurs aparadors per aquests dies de festes. En canvi, en 1899 (21 desembre) sembla que, un cop ja alliberat el país del mal somni de les lluites de Cuba i Filipines, canvia el panorama, perquè podem llegir que «els establiments especialment dedicats a l'exposició i venda d'objectes artístics per a la decoració de les habitacions exhibeixen variats exemples de novetat, gust i riquesa. S'hi

41 nota una prosperitat i un moviment que havia perdut als darrers anys per raó de les atzaroses circumstàncies que ha passat el país, car ja és sabut que les indústries artístiques que pressuposen el foment i el sosteniment del luxe havien decaïgut de manera notable. Es nota un visible renaixement». S'obria doncs un clar i ampli horitzó vers un nou segle i unes noves realitzacions que estaran marcades pel Modernisme.

També és notícia que mereix aparèixer a les pàgines del DIARIO la inauguració de noves botigues d'argenters que habitualment se situen al carrer de Ferran VII, el qual després de la seva obertura l'any 1823 i la seva conclusió en 1844-1848, es convertí ràpidament en el millor carrer comercial de Barcelona i així es mantingué fins a finals de segle. Allí s'installa, junt al passatge Madoz, la casa Suñol (12 desembre 1859), gairebé pels mateixos dies en què l'empresa dirigida per F. A. Carreras renovà la seva instal·lació al tradicional carrer de l'Argenteria (8 desembre 1859). Amb el pas dels anys s'intensificà la força d'atracció del carrer de Ferran; així la coneguda casa Cabot s'hi instal·là, a la cantonada amb l'actual plaça de Sant Jaume (13 desembre 1880), després de deixar l'establiment del carrer de l'Argenteria; el 28 de setembre de 1881 s'hi instal·lava el joier Joaquim Feliu, i el 13 de desembre de 1882 ho feia la casa J. L. Guimet que anteriorment estava establerta al Passatge del Rellotge. En un sector proper, el carrer d'Avinyó cantonada al de la Lleona, es va inaugurar la joieria de Ricard Marra, especialitzat en els treballs en or mat (27 maig 1884). En alguns casos la notícia pren un particular interès pels detalls relatius al mobiliari i la decoració, com pot ser l'ús de paper pintat per a entapissar les parets, sense oblidar la menció dels artesans que havien intervingut en la instal·lació. Indubtablement aquesta instal·lació marca un nivell molt més elevat que la que podem imaginar-nos a través dels inventaris que coneixem d'alguns argenters barcelonins del segle XVIII. Un argument més per a reforçar una conclusió lògica: l'alt nivell i el prestigi social assolit pels argenters barcelonins i la indubtable superació, en la majoria d'ells, d'un simple nivell artesà per guanyar la més alta consideració en l'àmbit ciutadà.

Encara que breus, hi ha notícies de l'organització a Barcelona d'una «Asociación Artística de Joyería y Platería» de la qual seria molt útil que en coneguéssim més detalls. Amb data 20 de març de 1884 s'informa que el dia anterior havia iniciat les seves activitats l'esmentada Associació, presidida per Francesc de Paula Febrer i Tomàs. El 7 de juny de 1887 es comenta la sessió pública celebrada per aquesta Associació al local del carrer de Vigatans on tenia establerta una Escola de Dibuix que havia estat fundada un parell d'anys abans per a ensenyar el dibuix i més especialment l'aplicat a la joieria i la plateria, i la dirigia Lleonci Serra. En aquesta ocasió, amb motiu del repartiment de premis als alumnes, Josep Masriera va llegir un discurs explicant l'origen i els objectius de l'Associació. El 29 de setembre de 1888 es féu pública la decisió del Jurat que havia de concedir la medalla d'or oferta per l'esmentada Associació a la millor instal·lació presentada per un joier a l'Exposició Universal de Barcelona. La medalla, obra de Jaume Planas, fou concedida a la instal·lació de la casa Masriera germans. Una altra referència correspon al 8 d'octubre de 1893; indica que al dia següent s'iniciaran les classes gratuïtes de dibuix que s'hi donaven cada curs; l'última notícia que disposem en aquest respecte és la constitució d'una nova Junta Directiva el 10 de desembre de 1898. En formaven part: Josep Morera i Borés, com a president; Josep Calderón com a vice-president; Miquel

Gurqui com a tresorer; Joan Rosés, comptador; Josep Muntañola, bibliotecari; Eduard Albas, secretari; Emili Teixidó, vice-secretari, i com a vocals Lluís Casarramona, Joaquim Soler, Manuel Balaguer i Alfons València. Com podem advertir fàcilment, les persones que integraven la Junta Directiva no eren precisament les que apareixien amb major freqüència en relació a obres importants, com les que hem anat ressenyant. De moment ignorem els mèrits particulars de cadascun que poguessin justificar la seva inclusió en la mencionada Junta.

4.

ORFEBRES MÉS DESTACATS

És curiós constatar la diferència radical que, quant a la quantitat d'artífexs i molt probablement quant a la qualitat i bellesa de llurs produccions, hom pot advertir entre les dues meitats del segle XIX a través de les referències aparegudes a les pàgines del DIARIO. A la primera meitat les notícies sobre els orfebres i les produccions artístiques que eren el nervi de llur activitat, són molt escasses. És indiscutible que podríem completar força les notícies corresponents a aquesta primera meitat amb les que es contenen al sisè volum dels tan coneguts, citats i encara no degudament estudiats en llur totalitat «LLIBRES DE PASSANTIES» que es conserven al Museu de la Ciutat de Barcelona. Aquest sisè volum comprèn els mestres ingressats al Col·legi d'Argenters de Barcelona entre els anys 1814 i 1852, i a les seves pàgines podem trobar els seus noms, la data del seu ingrés al Col·legi i fins i tot copsar una idea de les característiques bàsiques de l'orfebreria barcelonina en aquesta etapa, a través dels dibuixos que s'inclouen en aquest «Llibre». No és feina difícil i indubtablement seria útil, però considerem que això desvirtuaria l'objectiu bàsic del present treball, que només es proposa demostrar el valor que pot assolir la premsa diària com a font d'informació per a la història artística. Però, si les referències són molt escasses els primers cinquanta anys, les notícies es multipliquen a la segona meitat i això ens permetrà d'establir un panorama molt més complet d'aquesta etapa, ja que tenim força referències de cada any, fins a arribar en total a uns centenars.

Aquestes referències ens aporten àmplia informació sobre els noms dels artífexs, ja que normalment s'hi fa constar l'autor de cada una de les peces que són mencionades a les notícies. De la mateixa manera que és habitual que els quadres d'aquesta centúria apareixin firmats amb tota claredat, i en molts cassos, també datats, així els redactors del DIARIO difícilment s'obliden de consignar el nom dels orfebres les obres dels quals són dignes de figurar a les seves pàgines. Hem d'admetre que una major o menor freqüència en que són citats és l'equivalent a la vàlua real dels artífexs i correspon al prestigi que gaudiren entre llurs contemporanis.

Com dèiem, són molt escassos els que es citen durant els primers cinquanta anys del segle, encara que serà oportú recordar que aquells anys no foren propicis per a la creació artística, ja que els durs anys de la Guerra del Francès, continuats per la crisi que representaren les lluites per la independència de les terres americanes, exigiren una prolongada etapa de recuperació, entorpida per les incidències de la primera guerra carlina (1833-1840) i les de la

43 segona, també anomenada «Guerra dels Matiners» (1846-1849), que es desenvolupà principalment a Catalunya. En aquella primera meitat només hi ha fugaces referències a en Pere Camprodon (7 octubre 1803), a Antoni Rosell i a Josep Pomar (1849-1852). En obrir-se la segona meitat de la centúria s'inicia un panorama molt més ampli i ric, es multipliquen les notícies i es perfilen clarament les figures destacades. Entorn de 1850 apareixen actius al llarg d'alguns anys orfebres com Josep Artigas (entre 1852-1864) i Pere Soler (entre 1850-1860), o fugaçment, com en Josep Bosch (1850). Un grup d'activitat del qual prepara l'extraordinària eclosió de l'últim terç amb una nombrosa sèrie d'artífexs que constitueixen l'armadura bàsica d'aquesta etapa. Hi ha noms citats amb assiduitat, com Joaquim Fàbregas i Falgueras (1856-1874), que el gener de 1863 fou agraciat amb el títol de diamantista, orífex i esmaltador de cambra; Francesc d'A. Carreras (1850-1889), Francesc Suñol (1859-1891) o els Oñós (1862-1883), junt amb altres que indubtablement dominaren el terreny, com ho feren el taller de la Vídua i Fills de Francesc Cabot (1870-1899) i els Masriera i fills (1871-1899). Entorn d'aquestes grans figures apareixen una sèrie d'artífexs que constitueixen sens dubte una interessant constel·lació que pot considerar-se com una sòlida base en la que s'integren J. Burgués (1867), Ginebreda (1863-1898), M. Belau (1871-1898), Grau (1881), Macià (1882-1891), Saderra (1886), Gelabert (1893), J. Homs (1895), J. Guimet (1882), Fills de P. Soler (1882), P. Mascaró (18), junt amb altres que fins el moment no coneixem i que indubtablement contribuïren també al brillant nivell assolit.

5.

EL DISSENY EN LES OBRES D'ORFEBRERIA

5.1.

COL-LABORACIÓ D'ARQUITECTES, ESCULTORS I PINTORS.

Un aspecte que potser ens podria ser útil per a deduir un progressiu augment en el nivell qualitatiu de l'orfebreria barcelonina és el que està representat per la participació d'artistes que pertanyien a altres sectors en la creació d'obres d'orfebreria. Aquests artistes se situen en el terreny del projecte, de la idea, potser el més interessant, que ens fa lamentar gran falta de coneixements sobre les obres sorgides en la que sens dubte fou una fecunda col·laboració entre artistes que sumaven llurs esforços per aconseguir un resultat millor. Les notícies de què disposem ens permeten afirmar que en aquest camí coincidiren arquitectes, escultors i pintors i que, analitzant llurs aportacions, es produeix una lògica diversificació. Els arquitectes intervenen particularment en obres que permeten aplicar solucions relacionades amb llur professió, en especial les que estan en connexió amb l'àmplia afecció pel goticisme en aquella època. També els escultors se situen en terrenys molt afins amb el seu propi, tant en el que correspon a l'escultura com en el relleu; en canvi la col·laboració dels pintors és molt més diversificada. En relació amb els orfebres pot assenyalar-se que el taller que en major grau va procurar comptar amb aquestes importants col·laboracions, malgrat que limitada a escultors i pintors, fou el dels Masriera.

ARQUITECTES. — Entre els arquitectes la referència més antiga correspon a les dues llànties de bronze en forma de corones votives que s'exposaren al palau episcopal de Barcelona (24 i 25 maig 1878); foren projectades per l'arquitecte Francesc de P. del Villar i Carmona, realitzades al taller de F. P. Isaura i ofertes pels marquesos de Ciutadilla al monestir de Montserrat, on no oblidem que, entre els anys 1876-1884, l'esmentat arquitecte estava dirigint la construcció de l'anomenat «Camari Vell» en un estil romànic-gòtic que harmonitza amb el d'aquestes llànties. Poc més endavant (13 setembre 1881) intervingué en la realització de la corona obrada als tallers dels germans Suñol, de Barcelona, que s'utilitzà en les solemnes festes de la coronació de la Verge de Montserrat. Molt interessant és una breu notícia (4 juny 1881) sobre l'exhibició a la botiga de sederies Duarri, del carrer de Ferran, d'una «rica custòdia de nou model» destinada a l'església del col·legi de Jesús i Maria, a Sant Andreu del Palomar. Hom indica que el dibuix és original del conegut arquitecte Antoni Gaudí, i la realització a cura de l'argenter Vicenç Badia. Res no sabem sobre la possible conservació d'aquesta custòdia, desconeguda i no mencionada en publicacions recents i molt completes sobre l'obra del genial arquitecte. L'originalitat que es subratlla potser estaria en la línia del projecte del reliquiari, firmat i datat a Barcelona l'any 1878 i que es conserva al Museu de Reus. Molt poc després (23 juny 1881) es comenta una obra que hi havia a la botiga d'objectes de bronze i metall blanc de F. P. Isaura i destinada a la nova església de Portbou (Girona). Aquesta església neogòtica és una de les més representatives de l'arquitecte Joan Martorell i Montells, també autor del projecte d'aquesta peça que tenia forma de temple, dividit en dos cossos. Del mateix arquitecte són els projectes d'una custòdia de la joieria Suñol per a l'església de les Saleses, de Barcelona (17 juny 1884), i del sarcòfag de bronze d'Antonio López, per a Comillas (3 maig 1887). Un altre arquitecte destacat és Antoni M. Gallissà (1861-1903) el qual és citat com a autor dels dibuixos de dues riques corones d'estil romànic realitzades al taller de Joan Ferré per a la capella d'una important residència d'Horta (11 setembre 1887). Res no sabem d'aquestes corones que serien una altra interpretació, freqüent en aquests anys, de les llànties, i semblants a les que havia projectat F. P. Villar per a Montserrat. Un altre arquitecte, molt jove aleshores, Jeroni F. Granell i Manresa (1867-1931), projectà una custòdia per a l'església de les «Hermanitas de los Pobres», de Barcelona (14 juny 1892); Francesc A. Rogent i Pedrosa, fill del tan conegut Elies Rogent, proporcionà els dibuixos per a un servei d'altar (22 juny 1893) realitzat per R. Gelabert i el seu germà i destinat a l'església del recentment restaurat monestir de Ripoll. Finalment hem d'assenyalar la intervenció d'August Font i Carreras en la realització d'una llàntia de bronze daurat, per a Montserrat (6 març 1891), i del bàcul que els vilafranquins oferiren a llur compatriota Antoni Estalella, elegit bisbe de Ferol (14 juliol 1894); va seguir un estil derivat del romànic del segle XI i fou realitzat pels orfebres Torruella.

5.1.2.

ESCULTORS. — Sembla més lògica la col·laboració dels escultors i potser per això és molt més freqüent; assoleix particular intensitat per part d'alguns artistes com Rossend Nobas (1838-1891) i Eusebi Arnau i Mascort (1864-1933). La primera referència que disposem (19 març 1871) és la intervenció d'un

45 escultor anomenat Pagès, segurament Eduard Pagès i Casamitjana, que realitzà un grup de la Fugida a Egipte, en fang, interpretat després en plata als tallers dels Fills de F. A. Carreras i destinat a obsequi pel papa Pius IX, en complir-se el 25 aniversari de la seva exaltació al solí pontifici. A partir de 1874 comencen les referències a Rossend Nobas i Batlle, artista que, segons Feliu Elias, als inicis de la seva carrera col·laborava com a escultor al taller dels orfebres Masriera. El 16 d'octubre d'aquell any s'exposava a la joieria d'en Cabot una escrivania de plata als angles de la qual hi apareixen uns grius, ideats i modelats per Nobas, el qual també és mencionat el 2 de maig de 1875, com a autor d'un bust del mestre Pedrell, que fou realitzat en plata als tallers dels Masriera, i el 25 de desembre de 1880 en relació amb una altra escrivania dedicada al jurisconsult Frederic Nicolau i realitzada pels orfebres Torruella.

Més amplies i variades són les realitzacions d'Eusebi Arnau, que s'inicien amb una estàtua de bronze platejat, amb el tema «La Justícia dominant la Força» exposada a la joieria Cabot (23 desembre 1887). A la dels Masriera s'exposava (13 maig 1891) una arqueta de plata amb esmalts que recolzava en uns lleonets que eren obra seva, i durant els anys següents fou contínua la menció de les seves col·laboracions amb l'esmentada casa. El 28 de juny de 1894, amb motiu de l'exhibició d'una placa commemorativa amb temes al·legòrics, encarregada pel personal del Banc de Barcelona per a obsequiar el seu fundador Manuel Girona; el 23 d'agost del mateix any, per una gran medalla de plata oxidada amb al·legoria de la Caritat; l'any 1895 per una llàntia per a la Mare de Déu de la Mercè (21 i 23 setembre); el 16 de febrer de 1896 per un grup en plata que havia de ser regalat a Maties Muntadas, director de «La España Industrial», i finalment el 5 d'agost de 1898, per les figures que adornaven un viril realitzat per al convent de la Visitació, a Sevilla. Com veiem, doncs, es tracta d'una intensa faceta, molt diversificada, en la producció d'aquest escultor, que seria interessant de conèixer més a fons.

Altres grans figures de la nostra estatuària sorgeixen també a les pàgines del DIARIO, per llur relació amb l'orfebreria, encara que més esporàdicament. El 24 de juny de 1875 hom comenta l'encàrrec rebut per en Jeroni Suñol (1838-1902) per a modelar la medalla que s'havia d'encunyar en memòria del malaguanyat M. Fortuny, als tallers Masriera, que també foren els encarregats de la realització (31 agost 1884) d'un gran crucifix de plata, modelat per en Suñol, que portava al peu dos àngels d'A. Querol. Joan Roig i Soler (1835-1918) fou l'escollit per a la realització d'una estatueta de plata oxidada que la Diputació Provincial volia regalar al general Martínez Campos per la pacificació de Catalunya (26 novembre 1875). El malaguanyat Josep Camot i Llària (1860-1890) hi és recordat perquè una escultura seva serví de model per un Mercuri, en plata oxidada, que s'exposava (22 març 1882) a la joieria Cabot. Devia ser curiós el grup de la princesa Isabel, hereva de l'Imperi del Brasil i Comtessa d'Eu, realitzat a la casa Masriera (2 juny 1889) en plata massissa, segons model d'en Josep Reynés i Gurgui (1850-1926). Finalment hem de cloure la sèrie amb la referència a en Josep Llimona i Bruguera (1864-1934) el qual va projectar el bàcul que el Cercle Artístic de Sant Lluc regalà al bisbe de Vic, Josep Torras i Bages, i que fou realitzat a la joieria Masriera (8 juny 1900) en estil modern. Com a conclusió podem dir que els escultors que figuren entre els millors de Barcelona al llarg de dues generacions no defugen llur col·laboració per

tal que els més destacats orfebres de l'època superen el nivell propi de llur art i per a realçar en definitiva el panorama artístic barceloní. Amb això s'inicia un camí que serà seguit en els anys del present segle, però amb la diferència que els escultors actuals superen el nivell de col·laboradors per a assumir les responsabilitats i les satisfaccions derivades de la plena creació artística.

5.1.3.

PINTORS. — La col·laboració prestada pels pintors és més reduïda i de menor interès. Sembla lògic que un exemple destacat estigui a càrrec de Lluís Rigalt (1814-1894), l'inquiet artista que publicà un importantíssim «Album enciclopédico-pintoresco de los Industriales. Sección Platería y Joyería» l'any 1856, amb múltiples suggeriments a les seves làmines. Fou l'artista encarregat de traçar (1 setembre 1861) el projecte de l'espasa que, realitzada per l'orfebre Joaquim Fàbregas i Falgueras, fou regalada al general Joan Prim per la ciutat de Reus. Hom cita Agustí Urgellès de Tovar com l'autor de la idea d'un viril realitzat per l'argenter Oñós, per a l'església de la Mercè (2 juliol 1866), però és possible que a la notícia es faci referència al pintor i dibuixant Fèlix Urgellès de Tovar (1845-1916). Jaume Serra i Gibert (1834-1877) gaudí d'àmplia fama pels seus treballs decoratius a Barcelona i una de les seves facetes s'orientà cap a l'orfebreria; una demostració de la seva habilitat és la medalla per a les Exposicions Agrícola i Marítima de 1872, dibuixada per ell i executada pel cisellador Jaume Espriu (3 agost 1874), i particularment en els projectes per tres espases que li van ser encarregades per l'Ajuntament de Bilbao (23 agost 1874). Seria interessant conèixer els dibuixos de l'artista bilbaí Larramendi, desconegut per nosaltres, destinats a un temple realitzat als tallers barcelonins de F. P. Isaura (4 juny 1879). Molt lògica ens sembla la col·laboració del pintor Josep Masriera i Manovens (1841-1912) en els treballs de l'empresa familiar, com es manifestà en la realització (20 maig 1890) d'un petit gerro decoratiu, de formes senzilles, particularment realçat per diversos medallons en esmalt, a l'estil de Limoges, amb figures de les Ciències i de les Arts realitzats per Lluís Masriera. També s'indica (20 abril 1895) que és a ell a qui es devia el dibuix de la gran urna de plata, executada en estil renaixentista i barroc per a guardar les despulles de Fr. Diego José de Cádiz en una església de Ronda. Finalment hem d'assenyalar l'arqueta de plata projectada pel polifacètic Alexandre de Riquer (1856-1920) i realitzada als tallers Masriera per a obsequiar-la al pintor Baldomer Galofre (15 agost 1890), i l'encàrrec fet al dibuixant Josep Lluís Pellicer Feñé (1842-1901), un dels millors del segle, de projectar una nova urna per a les relíquies de Santa Madrona (7 desembre 1898); va adoptar l'estil «bizantí» i fou realitzada per Joan González (15 març 1899).

6.

UN EXPONENT DE LA CREATIVITAT ARTÍSTICA BARCELONINA.

6.1.

EXPANSIÓ DE L'ORFEBRERIA

Com a demostració evident del gran prestigi assolit per les realitzacions dels orfebres barcelonins, tant des del punt de vista purament tècnic com del de

47 les solucions artístiques desenvolupades en llurs obres, hem d'assenyalar la gran amplitud geogràfica de la seva zona d'influència. Més enllà d'un primer cercle, lògic, que abasta les terres catalanes, aquesta influència s'estén per altres cercles de major amplària que abasten tota la Península i arriben a les terres americanes i a les Filipines. L'extensió de l'art de l'orfebreria barcelonina per aquests cercles és el que millor pot donar-nos la mesura del nivell assolit quant a l'apreci de les seves creacions, ja que hem de suposar que hi devien trobar no solament la pressió dels artífexs locals sinó la derivada d'altres focus propers que havien estat molt destacats i que hem de suposar que encara influïen en aquest segle XIX.

6.1.1.

ZONA CATALANA. — En aquest sector se situen algunes peces, com el marc de plata cisellada, fet a l'argenteria d'en Pere Jolonch per a la imatge de Santa Rosalia, a Torredembarra (9 juliol 1854); la custòdia de plata i estil gòtic, realitzada a la joieria dels Fills de F. A. Carreras i destinada a la catedral de Lleida (17 i 18 juny 1867) o la custòdia, també gòtica, amb destí a la parroquial de Santa Maria, de Badalona, que s'exposava a la joieria Cabot (25 juliol 1878). A la mateixa casa i a finals del mateix any (24 desembre 1878) s'exhibí una altra custòdia que havia estat regalada a l'església de Santa Maria, a Vilafranca del Penedès. El 23 de maig de 1882 hom notifica que havien quedat col·locades al presbiteri de la catedral de Girona quatre llànties de bronze daurat i estil ogival que eren obra dels tallers de F. P. Isaura, els quals també proporcionaren una gran urna barroca destinada al Monument de Setmana Santa de la catedral de Girona (20 març 1886), notícia que és rectificada el dia següent per a assenyalar que el destinatari era l'església del Carme. Un calze d'or es va fer a la joieria Guimet per a Montblanc (15 febrer 1884) i quan Vilanova i la Geltrú decidí que restés un record de la declaració de fill adoptiu de la ciutat a Víctor Balaguer l'any 1880, van anar a la joieria Cabot per a la realització de la corresponent placa d'or i plata (24 abril 1881). Una vegada més és aquesta joieria la que es cita (5 setembre 1890) en relació amb una custòdia d'estil gòtic per a l'església del monestir de Montserrat (15 maig 1891); la d'estil «bizantí» per a l'església del seminari de Comillas (11 agost 1892) i la d'estil gòtic per a l'església de Sant Francesc d'Assís a Ciutat de Mallorca (24 desembre 1892).

La restauració del monestir de Ripoll portà com a lògica conseqüència la provisió dels corresponents elements del seu mobiliari litúrgic i així, el 26 d'octubre de 1892 se'ns dóna notícia d'una custòdia dels joiers Macià, i el 22 de juny de l'any següent, d'un servei d'altar, executat als tallers Gelabert, d'acord amb els dibuixos de l'arquitecte F. A. Rogent i Pedrosa. Molt interessant és la notícia de l'any 1895 (3 de març) que assenyalava l'exhibició, a la joieria d'en Joaquim Oms, d'una escrivania de plata, de considerables dimensions, que el batlle de Terrassa dedicava a l'Ajuntament que presidia com a record de la seva gestió en aquella corporació. En el mateix any 1895 (3 setembre) romania exposat a la joieria Cabot el bàcul del bisbe de Solsona, de pur estil romànic segons hom indica. El 25 de juliol de 1899 s'exposaven a la casa Santamaria uns canelobres per a Llafranc de Palafrugell i una barana per a l'ermita del Vilar de Blanes (Girona).

187 Per a cloure aquest apartat hem d'assenyalar la corona d'or realitzada a la joieria

d'en Pere Soler i encarregada pels admiradors de l'actriu Matilde Díaz, a Ciutat de Mallorca (26 agost 1862), ciutat on també anava destinada la custòdia mencionada, mentre que un copó d'estil gòtic, de la casa Carreras, es destinava al santuari de Queralt, a Berga (11 març 1893).

6.1.2.

ALTRES ZONES PENINSULARS. — Si ens atenim a les notícies que es refereixen a les obres dels tallers barcelonins realitzades per a altres zones peninsulars, podem apreciar fàcilment llur diversitat i abundància, en particular les enviades a Castella, Aragó, Andalusia i el País Basc. Només tenim referència de la presència barcelonina en terres valencianes un sol cop; és la relativa a una corona de llorer, d'or, oferta per la Diputació Provincial d'Alacant al duc de Tetuán en representació de l'exèrcit d'Àfrica i realitzada sota la direcció de Pere Soler i Perich (19 i 27 abril 1860). Les relacions amb Aragó són més abundants, i es manifesten ja l'any 1856 (30 gener) amb la tramesa de tres àmfores per als sants olis, de metall platejat, amb l'escut del bisbe de Tarassona, Gil Esteve i Thomas, a la ciutat del qual degueren ser enviades pel seu fabricant, F. P. Isaura. Més endavant (27 abril 1889) hi ha notícia de l'exposició a la joieria de F. A. Carreras d'un bàcul, d'estil gòtic i plata daurada, destinat al bisbe de Tarassona, Joan Soldevila i Romero. Un altre bàcul fou realitzat pels orfèvres Torruella per al bisbe de Terol, Antoni Estalella (14 juliol 1894), d'acord amb l'estil romànic del segle XI. D'un altre ordre és la tramesa (12 gener 1898) d'una creu processional d'estil gòtic, construïda a l'establiment d'objectes de metall Santamaria i destinada al Seminari de San Carles, de Saragossa.

Les trameses realitzades a les terres de Castella tenen caràcter molt variat. Sense concretar-ne el lloc de destí, consta (31 gener 1882) l'exhibició a la joieria Masriera d'un copó de plata i or destinat a una comunitat de monges de Castella. Sorprenentment es van fer algunes obres destinades a la vila de Madrid, lloc on es situa un altre focus fonamental de l'orfebreria espanyola d'aquest segle XIX. A la fàbrica d'Isaura es van fer (17 abril 1867) vuit candelers o blandons, de vuit pams d'alçària, per a una església madrilenya que hom no concreta. Més interessant és la referència (8 octubre 1873) al retrat en esmalt d'una senyora, enquadrat en marc d'or, exposat a la casa Masriera i realitzat per J. Pelegrí, especialitzat en aquests treballs, per encàrrec d'una persona d'elevada posició de Madrid, cosa que ens indueix a pensar que en el focus cortesà no hi treballava ningú que pogués igualar-lo. Per al panteó dels marquesos de Larios, a Madrid, es va fer una corona de bronze a la casa Santamaria (6 gener 1896) i també és curiós que fos feta a Barcelona, a l'argenteria d'en Pere Soler (14 març 1876), la «Gran Cruz de San Fernando», costejada pels exèrcits del Centre i de Catalunya i oferta al general Arsenio Martínez Campos. Per a la catedral de Valladolid els orfèvres Burgués i Casas realitzaren (26 maig 1867) una custòdia d'or fi i gust barroc.

La presència barcelonina és més lògica quant a l'orfebreria i tècniques afins en un lloc del Cantàbric que representa una singular concentració de realitzacions artístiques sorgides a la nostra ciutat. Es tracta del palau i seminari de Comillas (Santander), construïts per iniciativa del navier Antonio López i López, el qual, per a la seva capella particular, encarregà als tallers de F. A. Carreras un copó d'or, d'estil «bizantí» (7 agost 1881), i d'acord amb el mateix estil

49 es féu una custòdia destinada a l'església del seminari (11 agost 1892). Finalment hem d'assenyalar el retaule de bronze (2 febrer i 10 març 1881) i el sarcòfag, també de bronze, per a les despulles d'Antonio López (3 maig 1887), destinats al panteó familiar en l'esmentada localitat muntanyenca.

El grup basc s'inicia amb la interessant notícia del 23 d'agost de 1874 que ens diu que l'Ajuntament de Bilbao encarregà al professor de l'Escola de Belles Arts de Barcelona, Jaume Serra i Gibert († 1877), els projectes per a tres espases d'honor que havien de ser lliurades als alliberadors de la vila durant la tercera guerra carlina, és a dir els generals Serrano, Concha i Castillo.

De l'espasa que es regalà al general Concha se'n torna a parlar el 22 d'abril de 1876; és possible que el projecte es fes realitat i potser fins i tot, que s'efectués en tallers barcelonins, com ho fou una custòdia de plata daurada i gust gòtic, de més d'un metre d'alçària, que fou obrada a la joieria F. A. Carreras per a l'església del Carme, de Larrea (18 març 1879). Pocs mesos després (4 juny) estava disposat per a ser enviat un templet realitzat a la casa Isaura, de quatre metres d'alçada i estil renaixentista, segons dibuixos del bilbaí Larramendi. Alguns anys més endavant hi ha altres referències relacionades amb Bilbao, doncs el 22 de maig de 1894 s'exhibia a la botiga dels Cabot una custòdia de plata i estil gòtic destinada a un convent de religioses bilbaí, i el 19 d'abril de 1895 s'exposava a la mateixa joieria una custòdia de mà realitzada per a la parròquia dels «Santos Juanes».

En relació a la Rioja tenim referència que el 14 de febrer de 1895 estava exposada a la joieria d'en Joan Cabot una corona d'or i plata destinada a la Verge dels Dolors de l'església de Briones, i que el 21 d'abril de 1896 es van exposar a la joieria dels Masriera dos preciosos objectes per a l'Ajuntament de Logronyo que els destinava a sengles regals: un gerro de plata, de caràcter neogrec, i una làmina de plata amb un baix relleu.

A l'àmplia zona andalusa tampoc no falten les mostres de l'expansiva activitat del orfèvres barcelonins. Una mica imprecisa és la notícia del 17 d'abril de 1867 que es refereix a uns baiards construïts als tallers Isaura per a portar en processó una Verge que gaudia de gran devoció en una ciutat d'Andalusia, i als mateixos tallers es van fer uns candelers de bronze per a l'altar major de la catedral de Cadis (7 novembre 1869). Una altra notícia fa referència (26 novembre 1875) a l'exhibició a la joieria dels Fills de F. A. Carreras d'una custòdia d'estil gòtic destinada a una església de la diòcesi de Granada. Molt més precisa és la que alludeix (26 octubre 1880) a uns llums en forma de corones votives que s'exposaven a la casa Isaura i eren regal d'una família granadina a «Nuestra Señora de las Angustias», patrona d'aquella ciutat, a l'església de la qual probablement es deuen conservar encara. Una altra presència barcelonina a Andalusia està demostrada també pel tabernacle i custòdia destinats a la catedral d'Almeria (14 abril 1886), i per una urna de plata de grans dimensions destinada a guardar les despulles de Fr. Diego José de Cádiz en una església de Ronda i executada al taller dels Masriera per encàrrec de José Martínez de Roda senador del regne de Granada, que va costejar l'obra, on es combinaven els estils renaixement i barroc. Finalment, el 5 d'agost de 1898 s'exhibia a la mateixa joieria dels Masriera un viril d'estil gòtic, de plata daurada, que es destinava al convent de la Visitació de Sevilla.

PROJECCIÓ CAP A L'ESTRANGER. — Encara que força més reduïda, com és lògic, es pot apreciar la projecció de les realitzacions barcelonines cap a sectors bastant més apartats. L'orientació cap a alguns d'ells, situats al que restava encara de l'antic imperi colonial hispànic, és fàcilment comprensible. Ho és així mateix en el cas dels que se situen a Roma, ja que són deguts a l'ofrena de peregrinacions, de manera que l'únic que adquireix veritable relleu és el que satisféu un important encàrrec arribat del Brasil.

Al taller de bronzes i metalls Isaura hi havia, el 14 de març de 1868, una custòdia i un servei d'altar de *plata Ruolz*, destinats a la catedral de l'Havana, per encàrrec del bisbe d'aquella diòcesi. Al mateix taller (3 febrer 1876) s'estaven embalant un altar i altres peces litúrgiques destinades a les Illes Filipines, que també era el destí d'una custòdia de plata de la joieria Cabot (28 gener 1881). El 18 de juny de 1876 es dona la notícia que al taller d'en Josep Saderra es realitzaren sengles corones, en plata i pedres precioses, per a una Verge amb el Nen, de Puerto Príncipe (Haití). També per a aquesta zona de les Antilles foren realitzats al taller dels Cabot (13 abril 1878) la corona, el ceptre i el globus terraquí que completaven una imatge de la Verge amb el Nen esculpida per l'escultor F. Pagès per a una corporació cubana, i del mateix taller procedien uns fanals de plata per a la catedral de l'Havana (2 maig 1884), mentre que fou la joieria Suñol la que es va cuidar de la realització d'una custòdia per a la capital cubana el 24 de desembre de 1890. Diverses peces d'orfebreria realitzades a Barcelona foren trameses a Roma, però no eren resultat d'encàrrecs sinó que eren ofrenes de caràcter religiós, com el grup de plata de «La fugida a Egipte», realitzat als tallers de F. A. Carreras (19 març 1871) que s'anava a regalar a Pius IX; gran quantitat de peces d'orfebreria que, junt amb abundants ornaments litúrgics, foren regalats a Lleó XIII (11 octubre 1887) amb motiu del seu jubileu sacerdotal, i el suntuós canelobre, de gust barroc i de grans proporcions, que s'exhibia a la joieria Suñol (3 setembre 1891) i s'havia d'oferir a l'església romana del Gesú pels membres de la pelegrinació al sepulcre de Sant Lluís Gonçaga. Molt més representatiu del prestigi assolit per l'orfebreria barcelonina creiem que és el grup de plata massissa que s'exhibia als tallers Masriera el 2 de juny de 1889; el projecte era de l'escultor Josep Reynés i fou enviat a Rio de Janeiro (Brasil). Finalment hem d'assenyalar que per a la catedral de Caracas (Veneçuela) es féu als tallers dels Santamaria una creu processional, d'estil gòtic (10 maig 1896).

A través de les anotacions precedents hem de subratllar alguns fets que, per altra banda, no fan res més que confirmar el que podríem dir amb caràcter general quant a les realitzacions en el terreny de l'orfebreria. Així, la destacada participació en aquestes aportacions artístiques, de caràcter religiós especialment, de la casa F. P. Isaura, amb els seus bronzes i objectes de metall blanc, i la no menys destacada proporció que van assolir-hi els tallers de la Vidua i Fills de F. Cabot, de F. A. Carreras i dels Masriera, tallers que per diversos camins hem pogut comprovar que eren els més destacats dins del panorama barceloní que estem contemplant.

Després de la seva lectura, les denses pàgines precedents, repletes de notícies, potser poden semblar monòtones i amb una insuficient diferenciació de les lògiques categories i nivells de valoració estètica de les peces enumerades. Això està determinat per la necessitat d'incloure absolutament totes les notícies trobades, sense seleccionar les que podrien ser més destacades, perquè ens manca una base suficient per a la seva qualificació. Es tracta, doncs, com ja hem dit, de la primera etapa d'un treball que s'hauria de desenvolupar posteriorment, quan la informació assoleixi nivells més profunds. Quan s'hagi aconseguit la localització de cada una de les obres mencionades, en el supòsit que encara es conservin, i s'hagi realitzat l'estudi detingut de cadascuna d'elles, serà el moment d'enfrontar-se amb la possibilitat de redactar una síntesi de major solidesa i d'extreure'n conclusions ajustades i correctes. Per aquest motiu, per a facilitar en el possible aquesta localització de les peces i llur identificació, s'han inclòs sempre que ho hem considerat necessari els detalls descriptius que reflecteix la corresponent referència periodística. Sembla que amb les dades que adjuntem serà més factible la identificació de les peces que encara es conservin, per a procedir al seu estudi analític i plantejar-nos finalment una millor visió de conjunt. A més, la presentació completa de l'aplec informatiu aconseguit fins al present, s'ha considerat útil perquè les notícies reunides i comentades es poden elaborar des de diversos punts de vista i convertir-se en la base d'altres tants estudis amb personalitat pròpia. Creiem que amb la informació recollida al llarg de tres anys i que presentem aquí sobre el tema de l'orfebreria a Barcelona en el segle XIX, la bibliografia precedent [1] s'ha vist enriquida d'una forma considerable. Cal insistir però que la investigació no ha estat dirigida exclusivament a l'estudi de l'orfebreria, sinó d'una manera general a tot el que fa referència a les activitats artístiques a la ciutat de Barcelona en l'esmentat segle, de manera que podrien multiplicar-se treballs com el present. És simplement qüestió de temps, de poder dedicar el temps necessari per a elaborar el treball recollit, cosa que esperem que sigui possible en un futur pròxim.

Com a conclusió general pensem que està justificada la nostra opinió que amb les presents pàgines es comença a posar en pràctica un mètode de treball universitari en equip en la més àmplia accepció de la paraula. Si tenim la suficient capacitat d'organització i una visió clara d'allò que és necessari realitzar, no hi ha cap dubte que serà possible portar endavant altres treballs de major amplitud amb similar aportació de novetats i suggeriments en relació a les diverses manifestacions de la creativitat artística en els àmbits catalans i, especialment, barcelonins. A més, si ara el treball s'ha limitat al segle XIX, també podrien plantejar-se plans de recerca en relació a altres èpoques que ofereixen llurs pròpies possibilitats d'investigació entorn a les fonts documentals que els són específiques. Esperem que el camí començat tingui fecunda continuació.

[1] NÚRIA DE DALMASES: *L'Orfebreria catalana*, Ed. Dopesa, Col. Conèixer Catalunya, Barcelona, 1979. Pàgines 73-89, i MAINAR, J., *L'Art català*, Vol. II, Ed. Aymà, Barcelona, 1958. Pàgs. 328-329 i 409-410.

INDEX DEL ARTICLE

PLANTEJAMENTS PRELIMINARS	141
1. Art i Indústria	143
1.1. <i>Establiments més destacats</i>	143
1.1.1. <i>Francesc de P. Isaura i Fargas</i>	143
1.1.2. <i>Rosend Gelabert i Germà</i>	147
1.1.3. <i>Artur i Alfred Santamaria</i>	148
1.1.4. <i>L'orfebreria i Metallisteria Artística plenament industrialitzada</i>	150
2. Tipologia i Orientacions Estilístiques de l'Orfebreria	151
2.1. <i>Orfebreria Religiosa</i>	152
2.1.1. <i>Objectes Eucarístics</i>	152
2.1.1.1. <i>Custòdies</i>	152
2.1.1.2. <i>Calzes i Copons</i>	156
2.1.2. <i>Objectes Litúrgics, Insignies i Paraments</i>	157
2.1.2.1. <i>Josep Bosch</i>	157
2.1.2.2. <i>Bàculs i altres insignies Episcopals</i>	158
2.1.2.3. <i>Llànties i Canelobres</i>	160
2.1.2.4. <i>Peces diverses: Reliquiaris, Creus Processionals, etc.</i>	161
2.2. <i>Orfebreria de caràcter civil i militar</i>	163
2.2.1. <i>Objectes d'ús personal</i>	163
2.2.1.1. <i>Epases d'honor</i>	163
2.2.1.2. <i>Corones Honorífiques</i>	165
2.2.1.3. <i>Bastons i Condecoracions</i>	166
2.2.1.4. <i>Medalles</i>	167
2.2.1.5. <i>Instruments Musicals</i>	169

2.2.1.6. <i>Joies diverses</i>	169
2.2.2. <i>Orfebreria de caràcter domèstic</i>	170
2.2.2.1. <i>Escrivanies</i>	170
2.2.2.2. <i>Gerros</i>	172
2.2.2.3. <i>Bustos i grups Escultòrics</i>	173
2.2.2.4. <i>Plaques honorífiques</i>	174
2.2.2.5. <i>Objectes diversos</i>	176
3. <i>Participació dels orfebres barcelonins en la vida ciutadana</i>	179
4. <i>Orfebres més destacats</i>	182
5. <i>El disseny en les obres d'orfebreria</i>	183
5.1. <i>Col·laboració d'arquitectes, escultors i pintors</i>	183
5.1.1. <i>Arquitectes</i>	184
5.1.2. <i>Escultors</i>	184
6. <i>Un exponent de la creativitat artística barcelonina</i>	186
6.1. <i>Expansió de l'orfebreria</i>	186
6.1.1. <i>Zona Catalana</i>	187
6.1.2. <i>Altres zones peninsulars</i>	188
6.1.3. <i>Projecció cap a l'estranger</i>	190
Conclusió	191